

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Materiały współfinansowane ze środków
Unii Europejskiej w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

SZKOŁA JAKO ŚRODOWISKO PRACY NAUCZYCIELA

Materiały szkoleniowe wspierające realizację projektu
*Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość
kształcenia przyszłych nauczycieli*

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

Materiały opracowane przez:

Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. nr 4a, 90-248 Łódź

tel. (42) 633 17 19

fax. (42) 209 36 85

ISBN 978-83-63163-68-6

Wydawca:

Wydawnictwo Naukowe WSKFiT

05-800 Pruszków

Tel. (22) 759 55 28

www.wskfit.pl

Druk: SOWA – druk na życzenie
www.sowadruk.pl Tel. 22 431-81-40

Spis treści

Wstęp	7
1. Zasady funkcjonowania szkoły jako placówki oświatowej	9
1.1. Szkoła i jej typy w świetle obowiązujących przepisów	9
1.2. Akty prawne regulujące funkcjonowanie szkoły i pracę nauczyciela	14
1.2.1. Obowiązki i prawa nauczycieli	17
1.2.2. Kwalifikacje i awans zawodowy nauczycieli	20
1.2.3. Warunki zatrudniania i wynagradzania nauczycieli	26
1.3. Dokumenty wewnętrzne określające zasady pracy nauczyciela	30
1.3.1. Statut szkoły	31
1.3.2. Regulamin pracy szkoły	32
1.3.3. Plan rozwoju szkoły	33
1.3.4. Szkolny program wychowawczy	34
1.3.5. Szkolny program profilaktyczny	36
1.3.6. Wewnątrzszkolny system oceniania, czyli WSO	37
2. Zajęcia szkolne i pozaszkolne z zakresu wychowania fizycznego – ich planowanie, prowadzenie i dokumentowanie	38
2.1. Wychowanie fizyczne jako zajęcia lekcyjne	38
2.1.1. Planowanie zajęć z wychowania fizycznego	40
2.1.1.1. Podstawa programowa	41
2.1.1.2. Warunki lokalowe	43
2.1.1.3. Sprzęt i wyposażenie	44
2.1.1.4. Oczekiwania uczniów	45
2.1.1.5. Możliwości psychofizyczne	46
2.1.1.6. Różnorodność zajęć	47
2.1.2. Prowadzenie zajęć lekcyjnych	48
2.1.2.1. Głos jako narzędzie pracy nauczyciela	49
2.1.2.2. Zasady bezpieczeństwa w czasie zajęć wychowania fizycznego ...	53
2.1.2.3. Praca z uczniem przewlekle chorym	57
2.1.3. Dokumentowanie zajęć lekcyjnych	61
2.1.3.1. Plan wynikowy	61
2.1.3.2. Plan metodyczny lekcji w ujęciu czynnościowym	62
2.1.3.3. Dziennik lekcyjny	66
2.1.3.4. Arkusz monitorowania postępów ucznia	68

2.2. Sportowe zajęcia pozalekcyjne	69
3. Równouprawnienie w zawodzie nauczyciela	73
3.1. Prawne uregulowania dotyczące równouprawnienia kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu.....	74
3.2. Feminizacja środowiska nauczycieli jako czynnik sprzyjający nierównemu traktowaniu ze względu na płeć	76
4. Współpraca nauczyciela wychowania fizycznego z innymi podmiotami	79
4.1. Współpraca z innymi nauczycielami	81
4.2. Współpraca z pielęgniarką szkolną oraz lekarzem	83
4.3. Współpraca z pedagogiem szkolnym.....	84
4.4. Współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną	86
4.5. Współpraca z prawnymi opiekunami ucznia	87
Zakończenie	89
Bibliografia	90

Wstęp

Miło nam oddać w Państwa ręce materiały przygotowane z myślą o wsparciu projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*, realizowanego dzięki współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej w ramach III Priorytetu *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działania 3.3 *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałania 3.3.2 *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*.

Projekt ten realizowany jest na terenie województwa mazowieckiego przez Wyższą Szkołę Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie – niepubliczną szkołę wyższą, działającą od 1999 roku. Placówka kształci najwyższej klasy specjalistów z zakresu sportu, wychowania fizycznego, turystyki aktywnej, a także rekreacji. Szkoła zapewnia sprawną realizację projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*, co potwierdza jej bogate doświadczenie w realizowaniu przedsięwzięć współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Projektodawca dysponuje zapleczem kadrowym i technicznym, które będzie gwarancją powodzenia projektu.

Głównym celem projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli* jest poszerzenie kompetencji u studentek oraz studentów wychowania fizycznego. W realizacji tego celu ma pomóc między innymi przeprowadzenie trzech bloków warsztatów. Niniejsze materiały dotyczą trzeciego z nich: *Szkoła jako środowisko pracy nauczyciela*.

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane z myślą o studentach, którzy kształcą się na kierunkach uprawniających ich do pracy w zawodzie nauczyciela wychowania fizycznego. Wszystkie informacje znajdujące się tutaj mają na celu wprowadzenie studentów w tajniki zawodu nauczyciela.

Pierwsza część opracowania skupia się na sprawach dotyczących funkcjonowania szkoły jako placówki oświatowej. Uczestnicy warsztatów poznają przede wszystkim system szkolnictwa obowiązujący aktualnie w Polsce oraz dwa

najważniejsze akty prawne (omówione w dużym skrócie) regulujące funkcjonowanie szkoły, w tym również pracę nauczyciela. Obok aktów prawnych w tej części opracowania zostały przedstawione również dokumenty wewnątrzszkolne, których znajomość jest wymagana od nauczyciela. Podczas gdy pierwsza część opracowania traktuje o tematach dotyczących wszystkich nauczycieli zatrudnionych w szkole, druga jego część jest skierowana wyłącznie do nauczycieli wychowania fizycznego. Poświęcono ją tematyce planowania, prowadzenia i dokumentowania zajęć lekcyjnych wychowania fizycznego oraz sportowych zajęć pozalekcyjnych. Czytelnik znajdzie w niej informacje, jakie czynniki są istotne w procesie planowania i prowadzenia zajęć oraz jakie dokumenty musi stworzyć nauczyciel na obu etapach swojej pracy. Trzecia część jest znów skierowana do ogółu nauczycieli, gdyż porusza temat ich nierównego traktowania ze względu na płeć. Podczas gdy w pozostałych częściach opracowania słowo „nauczyciel” odnosi się zarówno do kobiet, jak i mężczyzn zatrudnionych na tym stanowisku, w części poświęconej nierównemu traktowaniu stosowane są zapisy: nauczyciel-kobieta i nauczyciel-mężczyzna, w celu podkreślenia i uwypuklenia płci nauczyciela. Czwarta i zarazem ostatnia część opracowania zajmuje się problemem współpracy nauczyciela wychowania fizycznego z innymi podmiotami – osobami i instytucjami. Oprócz wymienienia osób, z którymi nauczyciel wychowania fizycznego może współpracować, zostały określone również rodzaje sytuacji, w których do takiej współpracy może, a nawet powinno dojść.

Opracowanie to nie wyczerpuje całości tematyki związanej z pracą nauczyciela, a jedynie przybliży to, co wydaje się w niej najistotniejsze. Informacje, które tu się znajdują, bez wątpienia stanowią podstawę, na której przyszły nauczyciel będzie mógł zbudować swój warsztat pracy. Ale to, czy warsztat ten będzie dalej rozwijany i rozbudowywany, zależy tylko i wyłącznie od osoby nauczyciela.

1. Zasady funkcjonowania szkoły jako placówki oświatowej

1.1. Szkoła i jej typy w świetle obowiązujących przepisów

Słowo „szkoła” pochodzi z języka greckiego i oznacza „wczasy”, „spokój”, „czas poświęcony nauce”. Istnieją różne definicje pojęcia „szkoła”, lecz najpełniejsza wydaje się ta zaproponowana w słowniku pedagogicznym autorstwa Wincentego Okonia: „Szkoła to instytucja oświatowo-wychowawcza zajmująca się wychowaniem, kształceniem dzieci, młodzieży i dorosłych stosownie do przyjętych w danym społeczeństwie celów, zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych i programów. Osiąganiu tych celów służy odpowiednio wykształcona kadra pedagogiczna, nadzór oświatowy, baza lokalowa i wyposażenie oraz zabezpieczenie budżetowe w skali państwa, samorządów lokalnych lub innych źródeł”¹. A więc szkoła to coś więcej niż tylko budynek, gdzie odbywają się lekcje, gdzie nauczyciele przekazują swoją wiedzę uczniom, którzy z kolei są z niej odpytywani. Szkoła to tak naprawdę instytucja mająca określone cele i zadania, pracująca w oparciu o konkretne przepisy prawne, podlegająca kontroli konkretnych organów państwowych.

Zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej każdy ma prawo do nauki. Co więcej, osoby od 7. do 18. roku życia mają wręcz obowiązek uczenia się, ale status instytucji obowiązkowych posiadają jedynie szkoła podstawowa i gimnazjum.

Obecnie w Polsce obowiązuje trzystopniowa struktura szkolnictwa wprowadzona przez reformę szkolnictwa w 1999 roku na mocy Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku. Ustawa, oprócz wyodrębnienia gimnazjum jako obowiązkowej szkoły średniej pierwszego stopnia, wprowadziła od 1.09.2004 roku obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego przez dzieci w

---

¹ Siebielec M., http://literka.pl/3/29964/program_wychowawczy_szkoly_i_jego_realizacja [data dostępu: 18.01.2011].

wieku 6 lat w przedszkolu albo w oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej.

Obecnie na mocy ustawy wyróżniamy w Polsce następujące typy szkół:

- szkoła podstawowa,
- gimnazjum,
- szkoły ponadgimnazjalne:
  - liceum ogólnokształcące,
  - liceum profilowane,
  - technikum,
  - zasadnicza szkoła zawodowa,
  - uzupełniające liceum ogólnokształcące,
  - technikum uzupełniające;
- szkoły specjalne.

Ustawa o systemie oświaty nie zalicza szkół wyższych do systemu oświaty, ale nie można ich pominąć, gdyż stanowią one integralną część systemu edukacji i nauki.

- szkoły policealne i pomaturalne,
- szkoły wyższe – studia:
  - I stopnia,
  - II stopnia lub jednolite studia magisterskie.

Teraz przejdziemy do krótkiej charakterystyki poszczególnych typów szkół:

- Szkoła podstawowa – naukę w niej rozpoczynają dzieci w siódmym roku życia. Jest to szkoła sześćioletnia, w której nauka została podzielona na dwa trzyletnie etapy. Pierwszy etap obejmuje naukę w klasach I–III, gdzie zasadniczą część stanowi blok zajęć zwany **kształceniem zintegrowanym**. W ramach tego bloku przekazywana jest zróżnicowana tematycznie wiedza przez jednego nauczyciela (również zajęcia z wychowania fizycznego), który pełni także rolę wychowawcy klasy. Oprócz kształcenia zintegrowanego do planu nauczania mogą być wprowadzone inne zajęcia edukacyjne, np. język obcy. Drugi etap nauki to klasy IV–VI, gdzie różne

przedmioty (język polski, matematyka, wychowanie fizyczne) są wykładane przez różnych nauczycieli. Szkoła podstawowa kończy się sprawdzianem wiedzy i umiejętności, który jest jednakowy dla wszystkich uczniów. Sprawdzian ten nie ma wpływu na ukończenie szkoły podstawowej oraz na przyjęcie do gimnazjum;

- Gimnazjum – ten typ szkoły wprowadziła reforma systemu oświaty w roku 1999. Jest to szkoła trzyletnia, do której uczęszcza młodzież w wieku od 13 do 16 lat. Nauka w niej ma charakter ogólny i kończy się egzaminem gimnazjalnym, obejmującym część humanistyczną, matematyczno-przyrodniczą oraz język obcy. Wynik egzaminu nie ma wpływu na ukończenie gimnazjum, ale ma znaczenie przy rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych;
- Liceum ogólnokształcące – nauka w tej szkole trwa trzy lata i można ją rozpocząć po zdaniu egzaminu gimnazjalnego. W czasie nauki w tej szkole uczniowie zdobywają wiedzę w zakresie przedmiotów ogólnych, czyli języka polskiego, języka obcego, matematyki czy historii. Uczniowie mogą sobie również wybrać maksymalnie cztery przedmioty, w ramach których zakres zdobywanej wiedzy będzie znacznie rozszerzony. Na zakończenie szkoły młodzież zdaje egzamin maturalny, który jest niezbędny, by kontynuować naukę w szkołach pomaturalnych lub wyższych. W liceach możemy spotkać również klasy dwujęzyczne, gdzie część przedmiotów wykładana jest w języku obcym;
- Liceum profilowane – również ten typ szkoły przewiduje trzyletni okres kształcenia. I tak jak w poprzednim typie szkoły, naukę rozpoczyna się tu po zdaniu egzaminu gimnazjalnego. Liceum profilowane stanowi połączenie liceum ogólnokształcącego z przygotowaniem do zawodu. Nauka kończy się tu również zdaniem egzaminu maturalnego;
- Technikum – jest to szkoła średnia o profilu technicznym, nauka trwa w niej cztery lata i można ją rozpocząć po ukończeniu gimnazjum. Ten typ szkoły

stanowi dla uczniów alternatywę do nauki w liceum i także ona kończy się egzaminem maturalnym. Oprócz egzaminu maturalnego uczniowie tej szkoły na zakończenie przygotowują dodatkowo pracę dyplomową. Pozytywna ocena pracy jest podstawą do wydania im dyplomu potwierdzającego nabyte kwalifikacje zawodowe. Uczniowie, którzy ukończyli ten typ szkoły i uzyskali dyplom, mogą używać tytułu technika;

- Zasadnicza szkoła zawodowa (ZSZ) – nauka w tej szkole trwa trzy lata. Aby rozpocząć w niej naukę, trzeba najpierw ukończyć gimnazjum. Uczniowie tej szkoły mogą zakończyć naukę na dwa sposoby: otrzymanie świadectwa ukończenia szkoły lub zdanie nieobowiązkowego egzaminu zawodowego, który jest potwierdzone dyplomem poświadczającym kwalifikacje zawodowe. Nauka w tym typie szkoły odbywa się w zakresie kształcenia ogólnego (tj. przedmioty ogólne takie jak w liceum) oraz kształcenia zawodowego na poziomie czeladniczym. Absolwenci szkoły, którzy chcą podnieść swoje kwalifikacje, mogą kontynuować naukę w:
  - uzupełniającym liceum ogólnokształcącym – nauka trwa dwa lata,
  - technikum uzupełniającym – nauka trwa trzy lata;
- Szkoły specjalne – są to szkoły, które przysposabiają do pracy uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi². Nauka trwa w nich trzy lata i kończy się otrzymaniem świadectwa potwierdzającego przysposobienie do pracy;
- Szkoły policealne – naukę w tych szkołach mogą rozpocząć absolwenci szkół średnich bez konieczności zdania egzaminu maturalnego. Nauka w tych placówkach może trwać rok lub dwa lata i kończy się zdaniem

---

² Niepełnosprawność sprzężona występuje wtedy, gdy jednemu rodzajowi niepełnosprawności: upośledzenie umysłowe, autyzm, niedosłuch lub głuchota, niedowidzenie lub brak widzenia, niepełnosprawność ruchowa; towarzyszy drugi z wymienionych rodzajów niepełnosprawności, np. upośledzenie umysłowe i niepełnosprawność ruchowa (niedowład kończyn dolnych).

zewnętrznego egzaminu zawodowego, który daje tytuł technika w danym zawodzie (lub tytuł równoważny);

- Szkoły pomaturalne – są to szkoły, w których kontynuują naukę absolwenci szkół średnich, którzy zdali egzamin maturalny. Czas nauki jest tu zróżnicowany i adekwatnie jak w szkołach policealnych, ukończenie szkoły egzaminem zawodowym daje tytuł technika lub tytuł równoważny;
- Studia wyższe I stopnia (dawniej studia licencjackie lub inżynierskie) – naukę na nich rozpoczynają osoby, które ukończyły szkołę średnią i zdały egzamin maturalny. Nauka na studiach I stopnia trwa najczęściej trzy lata i umożliwia uzyskanie wiedzy oraz umiejętności do pracy w określonym zawodzie. Nauka kończy się obroną pracy dyplomowej i uzyskaniem tytułu zawodowego licencjata lub inżyniera. Ukończenie studiów wyższych I stopnia pozwala na dalszą naukę na studiach II stopnia;
- Studia wyższe II stopnia (magisterskie) – studia II stopnia stanowią uzupełnienie studiów I stopnia. Nauka na nich trwa dwa lata i kończy się obroną pracy dyplomowej. Po ukończeniu studiów osoba uzyskuje tytuł magistra lub mu równorzędny (lekarz, lekarz dentysta, lekarz weterynarii);
- Jednolite studia magisterskie – nauka na studiach jednolitych w większości przypadków trwa pięć lat. Kończy się obroną pracy magisterskiej i nadaniem absolwentowi tytułu magistra lub innego równorzędnego.

Szkoły: podstawowa, gimnazjum i szkoły ponadpodstawowe podlegają Ministerstwu Edukacji Narodowej, które zajmuje się sprawami związanymi z:

- wychowaniem przedszkolnym, kształceniem ogólnokształcącym, specjalnym i zawodowym,
- programami, podręcznikami i środkami dydaktycznymi nauczania,
- egzaminami zewnętrznymi,
- pomocą stypendialną dla uczniów,
- zatrudnianiem nauczycieli, ich awansem i wynagrodzeniami,
- polityką państwa dla młodzieży.

Szkolnictwo wyższe podlega zaś pod Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które powstało w wyniku podziału w 2006 roku Ministerstwa Edukacji i Nauki.

1.2. Akty prawne regulujące funkcjonowanie szkoły i pracę nauczyciela

Pracę szkoły jako instytucji regulują akty prawne w postaci ustaw i rozporządzeń. Dotyczą one zarówno funkcjonowania szkoły, jak i pracy nauczycieli. Dlatego ważną rzeczą jest, aby osoby planujące pracę w zawodzie nauczyciela znały je i wiedziały, jakiego rodzaju zapisy w nich występują. Do najważniejszych aktów prawnych należą:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o Systemie Oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1808);
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674, z późn. zm.).

Ustawa o systemie oświaty zapewnia wszystkim obywatelom, bez względu na wiek, posiadane obywatelstwo i stan zdrowia, równy dostęp do kształcenia dostosowanego do ich możliwości psychofizycznych. Ponadto zapewnia dzieciom i młodzieży prawo do opieki i wychowania adekwatnie do wieku życia, w bezpiecznych i higienicznych warunkach.

Ustawa reguluje tworzenie i likwidowanie szkół oraz placówek publicznych, określa podmioty kierujące i nadzorujące funkcjonowanie szkoły i innych placówek oraz określa zasady ich finansowania. Ustawa wyróżnia funkcjonujące na terenie Rzeczypospolitej Polskiej typy szkół, porusza kwestie indywidualnego toku nauki i kształcenia specjalnego, kształcenia ustawicznego i praktycznej nauki zawodu. Mówi o nauce religii i dostępie do Internetu, pomocy materialnej dla uczniów i profilaktyce zdrowotnej. Określa datę początku i końca roku szkolnego, porusza kwestie jednolitego stroju uczniów oraz kształcenia i

doskonalenia nauczycieli. Zapisy znajdujące się w ustawie dotyczą wszystkich placówek oświatowych:

- przedszkoli,
- szkół,
- placówek oświatowo-wychowawczych, w tym szkolnych schronisk młodzieżowych,
- placówek kształcenia ustawicznego, placówek kształcenia praktycznego oraz ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego,
- placówek artystycznych (ognisk artystycznych),
- poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych oraz specjalnych ośrodków wychowawczych,
- placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania,
- Ochotniczych Hufców Pracy,
- zakładów kształcenia i placówek doskonalenia nauczycieli,
- bibliotek pedagogicznych,
- kolegiów pracowników służb społecznych.

Najważniejszym z punktu widzenia nauczycieli aktem prawnym jest ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku z późniejszymi zmianami – **Karta Nauczyciela**. Ustawa reguluje prawa i obowiązki nauczycieli, ma pierwszeństwo przed Kodeksem pracy w sprawach regulacji stosunku pracy nauczycieli. Ustawie podlegają nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni, zatrudnieni w:

- publicznych przedszkolach,
- publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych,
- placówkach, zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli,

- zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich oraz rodzinnych ośrodkach diagnostyczno-konsultacyjnych,
- publicznych kolegiach pracowników służb społecznych.

W szkolnictwie niepublicznym Karta Nauczyciela nie obowiązuje bądź też obowiązuje w ograniczonym zakresie.

Karta Nauczyciela nie obowiązuje natomiast w szkolnictwie wyższym. Pracę nauczycieli akademickich reguluje ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. — **Prawo o szkolnictwie wyższym.**

Oprócz wymienionych wyżej ustaw istnieje szereg rozporządzeń dotyczących zarówno funkcjonowania szkoły, jak i pracy nauczycieli. Do ważniejszych z nich można zaliczyć:

- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z dnia 27 marca 2009 r.);
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej i sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz. U. nr 207 poz. 2110);
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. nr 83, poz. 562);
- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej i sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z dnia 16 marca 2002 r.);

- Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Rozporządzenia te oraz inne można znaleźć w odpowiednich dziennikach ustaw, a także na stronach internetowych poświęconych problematyce edukacji, np. <http://literka.pl>.

Przyjrzyjmy się teraz, jakie zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi obowiązki oraz prawa posiada nauczyciel, jakie powinien mieć kwalifikacje oraz jak wygląda awans zawodowy nauczyciela, jakie warunki zatrudniania i wynagradzania obowiązują we współczesnych placówkach oświatowych.

1.2.1. Obowiązki i prawa nauczycieli

Zgodnie z Ustawą o systemie oświaty nauczyciel ma obowiązek (**art. 4**) „kierować się w działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem godności osobistej ucznia”. Obowiązkiem nauczyciela jest również (**art. 40**) branie udziału w zebraniach Rady Pedagogicznej, która między innymi podejmuje uchwały w sprawie wyników klasyfikacji i promocji uczniów oraz skreślenia z listy uczniów. Ustawa (**art. 43**) zabrania nauczycielom ujawniania „spraw poruszanych na posiedzeniu rady pedagogicznej, które mogą naruszać dobro osobiste uczniów lub ich rodziców, a także nauczycieli i innych pracowników szkoły lub placówki”. Nauczyciel wybrany przez ogół nauczycieli wchodzi w skład rady szkoły (**art. 51**), gdzie współpracuje z wybranymi rodzicami oraz uczniami (wyjątek stanowi szkoła podstawowa, gdyż na tym poziomie edukacji uczniowie nie wchodzi w skład rady). Do zadań rady szkoły (**art. 50**) należą między innymi: uchwalenie statutu szkoły, wnioskowanie i opiniowanie rocznego planu finansowego szkoły, ocenianie sytuacji oraz stanu szkoły i wnioskowanie w sprawach organizacji zajęć pozalekcyjnych i przedmiotów

nadobowiązkowych. Zgodnie z ustawą, oprócz rady szkoły na terenie szkoły działają również: rada rodziców (**art. 53**) i samorząd uczniowski (**art. 55**).

Ważnym dokumentem określającym zakres zadań nauczycieli jest statut szkoły (**art. 60**). W statucie szkoły powinny znaleźć się również obowiązki i prawa uczniów, które nauczyciel musi respektować.

Nauczyciel w swojej pracy powinien realizować określone w ustawie (**art. 64**) podstawowe formy działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły, którymi są:

- Obowiązkowe zajęcia edukacyjne;
- Dodatkowe zajęcia edukacyjne;
- Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów mających trudności w nauce oraz inne zajęcia wspomagające rozwój dzieci i młodzieży z zaburzeniami rozwojowymi;
- Nadobowiązkowe zajęcia pozalekcyjne;
- W szkołach prowadzących kształcenie zawodowe – praktyczna nauka zawodu.

Nauczyciel ma prawo wspomagać się w prowadzeniu nadobowiązkowych zajęć pozalekcyjnych oraz zajęć dla uczniów mających trudności w nauce pomocą wolontariuszy. Aby nauczyciel mógł realizować zadania wynikające ze statutu, szkoła publiczna musi zapewnić uczniom (**art. 67**) „możliwość korzystania z:

- pomieszczeń do nauki z niezbędnym wyposażeniem,
- biblioteki,
- świetlicy,
- gabinetu profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej,
- **zespołu urządzeń sportowych i rekreacyjnych,**
- pomieszczeń administracyjno-gospodarczych”.

Ustawa daje nauczycielowi prawo (**art. 22a**) do utworzenia lub wyboru programu nauczania oraz wyboru podręczników spośród programów i podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego.

Ustaw o systemie oświaty w kwestii praw i obowiązków odsyła do Karty Nauczyciela (**art. 5b**): „prawa i obowiązki nauczycieli przedszkoli, szkół i placówek określa ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela”.

Artykuł 6 Karty Nauczyciela (KN) zobowiązuje pracowników oświaty do:

- Rzetelnego realizowania zadań związanych z funkcją dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą szkoły, w tym zapewnienia uczniom bezpieczeństwa;
- Wspierania każdego ucznia w jego rozwoju;
- Dążenia do pełni własnego rozwoju osobowego;
- Kształcenia i wychowywania młodzieży w poszanowaniu Ojczyzny i Konstytucji RP;
- Kształtowania u młodzieży postaw moralnych i obywatelskich uwzględniających demokrację i tolerancję.

Praca nauczyciela podlega ocenie dokonywanej przez dyrektora szkoły, ocena ma charakter opisowy i jest zakończona uogólnionym stwierdzeniem (ocena wyróżniająca, dobra lub negatywna). Ocena jest dokonywana na wniosek nauczyciela, z inicjatywy dyrektora lub na wniosek organu prowadzącego.

Artykuł 12 Karty Nauczyciela daje nauczycielowi prawo swobodnego stosowania współczesnych metod nauczania i wychowania oraz prawo do wyboru spośród zatwierdzonych do użytku szkolnego podręczników i innych pomocy naukowych. Nakłada również na nauczyciela obowiązek podnoszenia wiedzy ogólnej i zawodowej. Za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom nauczyciele podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej (**art. 75.1 KN**). Do kar dyscyplinarnych dla nauczycieli należą:

- nagana z ostrzeżeniem,
- zwolnienie z pracy,
- zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania,
- wydalenie z zawodu nauczycielskiego.

1.2.2. Kwalifikacje i awans zawodowy nauczycieli

Nauczycielem może zostać osoba, która spełnia określone wymagania kwalifikacyjne. Zgodnie z **artykułem 9** Karty Nauczyciela nauczyciel musi:

- Posiadać wykształcenie wyższe z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym
- lub
- Ukończyć zakład kształcenia nauczycieli i podjąć pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje;
- Przestrzegać podstawowych zasad moralnych;
- Spełniać warunki zdrowotne niezbędne do wykonywania zawodu.

Zasady awansu zawodowego nauczycieli określa KN w **rozdziale 3** oraz **rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 roku w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli**. Wyróżnione zostały cztery stopnie awansu zawodowego:

- **Nauczyciel stażysta** – jest to osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje zawodowe do pracy na stanowisku nauczyciela, ale nie posiadająca innego stopnia awansu zawodowego. Nauczycielem stażystą zostaje się od pierwszego dnia zatrudnienia w szkole, wyjątek stanowią nauczyciele akademicy z co najmniej trzyletnim stażem pracy na uczelni wyższej i inne osoby z co najmniej pięcioletnim stażem pracy oraz legitymujące się znaczącym dorobkiem naukowym, którzy z dniem zatrudnienia w szkole otrzymują wyższe stopnie awansu (**art. 9a** KN). Nauczyciel stażysta przedkłada dyrektorowi szkoły plan rozwoju zawodowego w terminie 20 dni od dnia rozpoczęcia zajęć. Dyrektor może plan zatwierdzić lub zwrócić nauczycielowi do poprawy ze wskazaniem zmian (§ **3** rozporządzenia). Nauczyciel stażysta ubiegający się o awans na stopień

nauczyciela kontraktowego w okresie odbywania stażu zgodnie z § 6 wspomnianego rozporządzenia powinien w szczególności:

- Poznać organizację, zadania i zasady funkcjonowania szkoły, w tym: sposób prowadzenia obowiązującej w szkole dokumentacji, przepisy dotyczące zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków nauki i pracy;
- Uczestniczyć jako obserwator w zajęciach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli (co najmniej dwa razy w miesiącu) i omówić z prowadzącym obserwowane zajęcia;
- Prowadzić zajęcia z uczniami, w obecności opiekuna stażu lub dyrektora szkoły (co najmniej raz w miesiącu) oraz omówić je z osobą, w obecności której zajęcia zostały przeprowadzone;
- Uczestniczyć w wewnątrzszkolnych formach doskonalenia zawodowego nauczycieli. Aby nauczyciel stażysta mógł awansować i otrzymać stopień nauczyciela kontraktowego, musi : umieć prowadzić zajęcia w sposób zapewniający właściwą realizację statutowych zadań szkoły, w której nauczyciel odbywał staż, znać środowisko uczniów, ich problemy oraz umieć współpracować ze środowiskiem uczniów, umieć omawiać własne lub obserwowane zajęcia, znać organizację i zasady funkcjonowania szkoły, w której odbywał staż. Staż w przypadku ubiegania się o awans na nauczyciela kontraktowego wynosi 9 miesię-cy, stopień awansu zawodowego nadaje dyrektor szkoły po uzyskaniu przez nauczyciela akceptacji komisji kwalifikacyjnej;
- **Nauczyciel kontraktowy** – nauczyciel z tym stopniem może rozpocząć staż na stopień nauczyciela mianowanego po przepracowaniu w szkole co najmniej dwóch lat (**art. 9d ust. 4 KN**). Nauczyciel składa dyrektorowi szkoły lub organowi prowadzącemu szkołę wniosek o podjęcie odpowiednio postępowania kwalifikacyjnego lub egzaminacyjnego. Staż na nauczyciela kontraktowego trwa 2 lata i 9 miesięcy (**art. 9c KN**)

i rozpoczyna się wraz z początkiem roku szkolnego, ale nie później niż w ciągu 14 dni od dnia rozpoczęcia zajęć (**art. 9d ust 1 KN**). Dyrektor szkoły może nauczycielowi kontraktowemu skrócić staż do roku i 9 miesięcy (art. 9c ust. 2 Ustawy), jeżeli nauczyciel kontraktowy posiada co najmniej stopień doktora. Nauczyciel kontraktowy załącza projekt planu rozwoju zawodowego do wniosku o rozpoczęcie stażu, który kieruje do dyrektora szkoły (§ 3 rozporządzenia). Dyrektor szkoły zatwierdza projekt planu rozwoju zawodowego nauczyciela lub zwraca go nauczycielowi do poprawy z określeniem zakresu zmian. Nauczyciel zobowiązany jest niezwłocznie poprawić projekt planu rozwoju zawodowego zgodnie z zaleceniami dyrektora i ponownie go przedłożyć. Nauczyciel kontraktowy ubiegający się o awans na stopień nauczyciela mianowanego w okresie odbywania stażu zgodnie z § 7 rozporządzenia powinien w szczególności:

- Uczestniczyć w pracach organów szkoły związanych z realizacją zadań edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych wynikających ze statutu oraz potrzeb szkoły;
- Pogłębiać wiedzę i umiejętności zawodowe, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego;
- Znać przepisy dotyczące systemu oświaty w zakresie funkcjonowania szkoły – z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której odbywa staż.

Aby nauczyciel kontraktowy mógł awansować i otrzymać stopień nauczyciela mianowanego, musi:

- Potrafić organizować i doskonalić warsztat pracy, dokonywać ewaluacji własnych działań, podnosić ich skuteczność oraz dokonywać zmiany w tych działaniach;
- Umieć uwzględniać w pracy potrzeby rozwojowe uczniów, problematykę środowisk lokalnych i współczesnych problemów społecznych i cywilizacyjnych;

- Umieć wykorzystywać w pracy nowoczesne technologie;
- Potrafić zastosować wiedzę z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki oraz ogólnych zagadnień z zakresu oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w rozwiązywaniu problemów związanych z zakresem realizowanych przez niego zadań;
- Umieć posługiwać się przepisami dotyczącymi systemu oświaty i pomocy społecznej (ewentualnie przepisami postępowania w sprawach nieletnich) w zakresie funkcjonowania szkoły, w której nauczyciel odbywa staż. Dyrektor szkoły przydziela (**art. 9c ust. 4**) nauczycielowi stażyście oraz nauczycielowi kontraktowemu odbywającemu staż opiekuna spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych. Po zakończeniu stażu nauczyciel musi zdać egzamin przed komisją egzaminacyjną, którą powołuje organ prowadzący szkołę. Przy nadawaniu stopnia nauczyciela mianowanego nauczyciel składa ślubowanie (**art. 15 KN**);
- **Nauczyciel mianowany** – nauczyciel z tym stopniem może rozpocząć staż na stopień nauczyciela dyplomowanego po przepracowaniu w szkole co najmniej jednego roku od dnia nadania poprzedniego stopnia awansu zawodowego (**art. 9d ust. 4 KN**). Nauczyciel składa dyrektorowi szkoły lub organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny wniosek o podjęcie odpowiednio postępowania kwalifikacyjnego lub egzaminacyjnego. Staż na nauczyciela dyplomowanego trwa 2 lata i 9 miesięcy (**art. 9c KN**) i rozpoczyna się wraz z początkiem roku szkolnego, ale nie później niż w ciągu 14 dni od dnia rozpoczęcia zajęć (**art. 9d ust 1 KN**). Dyrektor szkoły może nauczycielowi mianowanemu skrócić staż do roku i 9 miesięcy (**art. 9c ust. 2 KN**), jeżeli nauczyciel mianowany posiada co najmniej stopień doktora. Nauczyciel mianowany załącza projekt planu rozwoju zawodowego do wniosku o rozpoczęcie stażu, skierowanego do dyrektora szkoły (§ 3 rozporządzenia). Dyrektor szkoły zatwierdza projekt planu

rozwoju zawodowego nauczyciela lub zwraca go nauczycielowi do poprawy z określeniem zakresu zmian. Nauczyciel obowiązany jest niezwłocznie poprawić projekt planu rozwoju zawodowego, zgodnie z zaleceniami dyrektora i ponownie go przedłożyć. Nauczyciel mianowany ubiegający się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu zgodnie z § 8 rozporządzenia powinien w szczególności:

- Podejmować działania mające na celu doskonalenie warsztatu i metod pracy, w tym doskonalenie umiejętności stosowania technologii informacyjnej i komunikacyjnej;
- Realizować zadania służące podniesieniu jakości pracy szkoły;
- Pogłębiać wiedzę i umiejętności służące własnemu rozwojowi oraz podniesieniu jakości pracy szkoły, samodzielnie lub przez udział w różnych formach kształcenia ustawicznego – z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której odbywa staż.

Aby nauczyciel mianowany mógł awansować i otrzymać stopień nauczyciela dyplomowanego, musi:

- Uzyskiwać pozytywne efekty w pracy dydaktycznej, wychowawczej lub opiekuńczej na skutek wdrożenia działań mających na celu doskonalenie pracy własnej i podniesienie jakości pracy szkoły;
- Wykorzystywać w pracy nowoczesne technologie;
- Umieć dzielić się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym nauczycielami stażystami i kontraktowymi,
- Zrealizować co najmniej trzy z następujących zadań:
  - Opracować i wdrożyć program działań edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych lub innych związanych odpowiednio z oświatą, pomocą społeczną lub postępowaniem w sprawach nieletnich;
  - Wykonywać zadania doradcy metodycznego, egzaminatora okręgowej komisji egzaminacyjnej, eksperta komisji kwalifikacyjnej

lub egzaminacyjnej dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, rzeczoznawcy do spraw programów nauczania, programów wychowania przedszkolnego, podręczników lub środków dydaktycznych, a w przypadku nauczycieli szkół artystycznych – także konsultanta współpracującego z Centrum Edukacji Artystycznej;

- Poszerzać zakres działań szkoły dotyczący zadań dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych;
  - Posiadać umiejętności posługiwania się językiem obcym na poziomie zaawansowanym, a w przypadku nauczycieli języków obcych – posiadać umiejętność posługiwania się drugim językiem obcym na poziomie zaawansowanym;
  - Wykonywać zadania na rzecz oświaty, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich we współpracy z innymi osobami, instytucjami samorządowymi lub innymi podmiotami;
  - Uzyskać inne znaczące osiągnięcia w pracy zawodowej;
  - Umieć rozpoznawać i rozwiązywać problemy edukacyjne, wychowawcze lub inne, z uwzględnieniem specyfiki typu i rodzaju szkoły, w której nauczyciel jest zatrudniony;
- **Nauczyciel dyplomowany** – jest to ostatni stopień w awansie zawodowym nauczycieli. Nauczycielowi dyplomowanemu, posiadającemu co najmniej 20-letni okres pracy w zawodzie nauczyciela, w tym co najmniej 10-letni okres pracy jako nauczyciel dyplomowany, oraz znaczący i uznany dorobek zawodowy, minister właściwy do spraw oświaty i wychowania może nadać tytuł honorowy profesora oświaty (**art. 9i KN**).

1.2.3. Warunki zatrudniania i wynagradzania nauczycieli

Karta Nauczyciela w **rozdziale 4** szczegółowo określa warunki nawiązania, zmiany i rozwiązania stosunku pracy. Stosunek pracy z nauczycielem nawiązuje się w szkole, na podstawie umowy o pracę lub mianowania (**art. 10**). Z osobą posiadającą wymagane kwalifikacje do pracy na stanowisku nauczyciela i rozpoczynającą pracę w szkole stosunek pracy nawiązuje się na podstawie umowy o pracę na czas określony na jeden rok szkolny (nauczyciel stażysta). Stosunek pracy z nauczycielem kontraktowym nawiązuje się na podstawie umowy o pracę zawartą na czas nieokreślony. Stosunek pracy z nauczycielem mianowanym i z nauczycielem dyplomowanym nawiązuje się na podstawie mianowania, jeżeli:

- Posiada obywatelstwo polskie, z tym że wymóg ten nie dotyczy obywateli państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym;
- Ma pełną zdolność do czynności prawnych i korzysta z praw publicznych;
- Nie toczy się przeciwko niemu postępowanie karne lub dyscyplinarne, lub postępowanie o ubezwłasnowolnienie;
- Nie był karany za przestępstwo popełnione umyślnie;
- Posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania danego stanowiska;
- Istnieją warunki do zatrudnienia nauczyciela w szkole w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony.

Karta Nauczyciela daje możliwość nawiązania stosunku pracy z nauczycielem kontraktowym, mianowanym i dyplomowanym na czas określony, jeżeli w trakcie roku szkolnego rozpocznie on pracę w szkole z uwagi na potrzebę organizacji nauczania lub zastępstwo nieobecnego nauczyciela. Zgodnie z **artykułem 18 KN**, nauczyciel zatrudniony na podstawie mianowania może być przeniesiony na własną prośbę lub z urzędu za jego zgodą na inne stanowisko w tej samej lub innej szkole, w tej samej lub innej miejscowości, na takie samo lub inne stanowisko. Takie przeniesienie może nastąpić również bez zgody nauczyciela,

jeżeli zachodzi konieczność zapewnienia szkole obsady na stanowisku nauczyciela z określonymi kwalifikacjami. Jednak przeniesienie to nie może być dłuższe niż trzy lata i musi gwarantować nauczycielowi prawo powrotu na uprzednio zajmowane stanowisko (**art. 19 KN**).

Rozwiązanie stosunku pracy z nauczycielem może nastąpić w wypadku całkowitej likwidacji szkoły po uprzednim trzymiesięcznym okresie wypowiedzenia lub częściowej likwidacji, jeżeli dalsze zatrudnianie nauczyciela w pełnym wymiarze godzin jest niemożliwe (**art. 20 KN**). W przypadku częściowej likwidacji szkoły nauczyciel na własny wniosek może zostać przeniesiony w stan nieczynny. Nauczyciel przeniesiony w stan nieczynny zachowuje prawo do comiesięcznego wynagrodzenia zasadniczego oraz prawo do innych świadczeń pracowniczych do czasu wygaśnięcia stosunku pracy. Jeżeli pojawi się możliwość podjęcia przez nauczyciela w stanie nieczynnym pracy w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony lub na okres, na który została zawarta umowa, w tej samej szkole, na tym samym lub innym stanowisku, dyrektor szkoły jest zobowiązany przywrócić go do pracy w pierwszej kolejności. Ponadto nauczyciel w stanie nieczynnym ma prawo podjąć pracę w tej samej lub w innej szkole lub w placówce opiekuńczo-

-wychowawczej, jeżeli jest to podyktowane koniecznością realizacji programu nauczania lub sprawowania opieki, w niepełnym lub w pełnym wymiarze zajęć. Jest to możliwe na okres nie dłuższy niż okres stanu nieczynnego. Z tytułu wykonywania pracy nauczycielowi przysługuje odpowiednie do wymiaru zajęć wynagrodzenie, niezależnie od pobieranego wynagrodzenia z tytułu pozostawania w stanie nieczynnym. Stosunek pracy z nauczycielem zatrudnionym na podstawie mianowania ulega rozwiązaniu (**art. 23**):

- Na wniosek nauczyciela;
- W razie czasowej niezdolności nauczyciela do pracy spowodowanej chorobą;

- W razie orzeczenia przez lekarza przeprowadzającego badanie okresowe lub kontrolne o niezdolności nauczyciela do wykonywania dotychczasowej pracy;
- W razie ukończenia przez nauczyciela 65. roku życia;
- W razie uzyskania negatywnej oceny pracy.

Stosunek pracy nauczyciela wygasa z mocy prawa odpowiednio w razie (**art. 26 KN**):

- Prawomocnego ukarania w postępowaniu dyscyplinarnym karą dyscyplinarną zwolnienia z pracy oraz karą dyscyplinarną zwolnienia z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie trzech lat od ukarania lub karą wydalenia z zawodu nauczycielskiego;
- Prawomocnego skazania na karę pozbawienia praw publicznych albo prawa wykonywania zawodu lub utraty pełnej zdolności do czynności prawnych;
- Prawomocnego skazania za przestępstwo popełnione umyślnie;
- Upływu trzymiesięcznego okresu odbywania kary pozbawienia wolności;
- Stwierdzenia, że nawiązanie stosunku pracy nastąpiło na podstawie fałszywych lub nieważnych dokumentów.

Nauczyciel ma prawo mieć zapewnione odpowiednie warunki (**rozdział 5 KN**) do wypełniania zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. Wysokość wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela uzależniona jest od stopnia awansu zawodowego, posiadanych kwalifikacji oraz wymiaru zajęć obowiązkowych. Wysokość dodatków zależy od okresu zatrudnienia, jakości świadczonej pracy i wykonywania dodatkowych zadań lub zajęć, powierzonego stanowiska lub sprawowanej funkcji oraz trudnych lub uciążliwych warunków pracy. Czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć nie może przekraczać 40 godzin na tydzień (**art. 42**). W ramach czasu pracy nauczyciel obowiązany jest realizować:

- Zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze, prowadzone bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz;
- Inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły, w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów;
- Zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym;

„Obniżenie tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć nie może spowodować zmniejszenia wynagrodzenia oraz ograniczenia innych uprawnień nauczyciela” (**art. 42a ust. 2**).

Za wieloletnią pracę nauczyciele otrzymują nagrody jubileuszowe (**rozdział 6 KN**). Ponadto nauczycielom przysługuje dodatkowe wynagrodzenie roczne na zasadach i w wysokości określonych w Ustawie z dnia 12 grudnia 1997 r. o dodatkowym wynagrodzeniu rocznym dla pracowników jednostek sfery budżetowej. Tworzony jest również specjalny fundusz na nagrody dla nauczycieli za ich osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze.

Nauczycielowi zatrudnionemu w szkole, w której w organizacji pracy przewidziano ferie letnie i zimowe, przysługuje urlop wypoczynkowy w wymiarze odpowiadającym okresowi ferii i w czasie ich trwania. Przysługuje mu również świadczenie urlopowe ustalone proporcjonalnie do wymiaru czasu pracy i okresu zatrudnienia nauczyciela w danym roku szkolnym. Ponadto „nauczycielowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze zajęć przysługuje urlop płatny dla dalszego kształcenia się oraz inne ulgi i świadczenia związane z tym kształceniem. Nauczyciel może otrzymać urlop płatny lub bezpłatny dla celów naukowych, artystycznych, oświatowych, a bezpłatny z innych ważnych przyczyn” (**art. 68.1**).

1.3. Dokumenty wewnętrzne określające zasady pracy nauczyciela

Nauczyciel jako pracownik szkoły w swej pracy zawodowej musi działać zgodnie z aktualnie funkcjonującymi aktami prawnymi oraz wewnętrznymi przepisami szkoły. Przepisy wewnątrzszkolne są tworzone przez personel szkoły i dostosowywane do jej potrzeb i wymagań. Można je znaleźć w następujących dokumentach:

- statut szkoły,
- regulamin pracy szkoły,
- plan rozwoju szkoły,
- program wychowawczy,
- program profilaktyczny.

Niezwykle ważne jest, aby każdy nauczyciel na początku swojej pracy w nowej szkole zapoznał się z tymi dokumentami. Dzięki zawartej w nich treści będzie wiedział, czego się od niego oczekuje w konkretnej szkole, czego on może oczekiwać od szkoły jako placówki, jakie wymagania może stawiać uczniom i w jaki sposób, zgodnie z założeniami szkoły, może im pomagać. Wiedza ta może uchronić nauczyciela od popełniania błędów, a z pewnością ułatwi mu organizację własnej pracy na terenie szkoły. Znajomość wewnętrznych dokumentów szkoły pozwoli nauczycielowi na szybsze dopasowanie się i zasymilowanie z nowym środowiskiem. Znając kierunek, w którym zmierza szkoła, podstawowe założenia uprawianych działań dydaktyczno-wychowawczych, form współpracy z rodzicami i placówkami wspierającymi działalność szkoły, nauczyciel będzie czuł się pewniej w swych działaniach, będzie wiedział, że jego indywidualne przedsięwzięcia pozostają w zgodzie z oczekiwaniami szkoły.

1.3.1. Statut szkoły

Statut szkoły to akt prawny regulujący zadania, strukturę organizacyjną i sposób działania szkoły. Zgodnie z **artykułem 60** Ustawy o systemie oświaty statut powinien w szczególności określać:

- nazwę i typ szkoły lub placówki oraz ich cele i zadania,
- organ prowadzący szkołę lub placówkę,
- organy szkoły lub placówki oraz ich kompetencje,
- organizację szkoły lub placówki,
- zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników szkoły lub placówki,
- zasady rekrutacji uczniów,
- prawa i obowiązki uczniów, w tym przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły.

Szczegółowe wytyczne odnośnie tworzenia statutów podaje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów szkół publicznych. Według rozporządzenia statut powinien zawierać:

- Nazwę szkoły (typ szkoły, np. szkoła podstawowa, jej nazwę, numer, oznaczenie siedziby szkoły, a także określenie ewentualnie innego niż polski języka nauczania, a w przypadku szkół specjalnych podanie rodzaju niepełnosprawności uczniów, dla których szkoła jest przeznaczona);
- Cele i zadania szkoły oraz sposób wykonywania tych zadań;
- Zadania zespołów nauczycielskich;
- Zasady wewnątrzszkolnego oceniania uczniów;
- Organizację oddziałów sportowych, mistrzostwa sportowego, oddziałów integracyjnych i specjalnych, i innych prowadzonych przez szkołę;
- Organizację zajęć dodatkowych przez uczniów;
- Formy opieki i pomocy uczniom, w tym pomocy materialnej;
- Organizację współpracy z organizacjami świadczącymi pomoc i poradnictwo dla uczniów i rodziców (np. z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi);
- Organizację i formy współdziałania z opiekunami prawnymi uczniów.

Statut szkoły powinien zawierać:

- Szczegółowe kompetencje dyrektora szkoły, rady pedagogicznej, samorządu uczniowskiego, rady szkoły oraz rady rodziców, jeżeli zostały utworzone, a także zasady współpracy między nimi,
- Zasady organizacji biblioteki szkolnej i zadania nauczyciela bibliotekarza,
- Zasady rekrutacji uczniów do szkoły oraz ich prawa i obowiązki,
- Zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.

1.3.2. Regulamin pracy szkoły

Regulamin jest to dokument regulujący porządek wewnętrzny placówki. Są w nim określone prawa i obowiązki pracowników i pracodawcy, warunki niezbędne do zachowania porządku i dyscypliny. Regulamin jest tworzony przez organ prowadzący szkołę (dyrekcja) i musi zostać zaakceptowany przez związki zawodowe działające na terenie instytucji. Dokument ten jest tworzony w oparciu o obowiązujące ustawy (m.in. Karta Nauczyciela) i rozporządzenia (np. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 1974 r. w sprawie regulaminów pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy i udzielania zwolnień od pracy). Każdy nowo przyjęty pracownik szkoły powinien zostać zapoznany z regulaminem pracy szkoły i potwierdzić (najlepiej pisemnie), iż zapoznał się z jego treścią i zobowiązuje się do przestrzegania zasad w nim zawartych. Ponadto regulamin powinien być udostępniony każdemu pracownikowi placówki, np. poprzez umieszczenie go na tablicy ogłoszeń.

Regulamin pracy szkoły powinien zawierać następujące zagadnienia:

- prawa i obowiązki pracowników i pracodawcy,
- czas pracy,
- nieobecności i zwolnienia od świadczeń pracy,
- urlopy pracownicze,
- nagrody i wyróżnienia,
- kary i dyscyplina pracy,

- bezpieczeństwo i higiena pracy oraz bezpieczeństwo przeciwpożarowe.

Regulamin pracy może być również wzbogacony zapisem równego traktowania i przeciwdziałania mobbingowi na terenie szkoły. Dokument ten obowiązuje zarówno nauczycieli, jak i pozostały personel szkoły (np. pracowników biblioteki, świetlicy szkolnej, pracowników administracyjno-gospodarczych). Jest on wewnętrznym dokumentem każdej szkoły, a jego zapisy regulują w sposób konkretny i szczegółowy kwestie pracy szkoły opisane ogólnie w ustawach i rozporządzeniach. Nakaz tworzenia regulaminu pracy nakłada na pracodawcę Kodeks pracy (art. 104), z wyjątkiem sytuacji, gdy obowiązują postanowienia układu zbiorowego pracy lub gdy pracodawca zatrudnia mniej niż 20 pracowników.

1.3.3. Plan rozwoju szkoły

Plan rozwoju szkoły określa kierunki udoskonalania szkoły jako placówki dydaktyczno-wychowawczej na przestrzeni kilku najbliższych lat. Pozwala on zorganizować pracę w szkole w różnych obszarach jej działania, np. kształcenie, wychowanie, opieka, promocja szkoły w bardziej konkretny i celowy sposób.

Korzyści wynikające z posiadania planu rozwoju to:

- Możliwość skutecznej realizacji wizji szkoły i uwypuklenie działań zgodnych z misją szkoły;
- Nakreślenie kierunku rozwoju szkoły i osadzenie go w realiach;
- Zaspokojenie aspiracji i ambicji pracowników szkoły;
- Pomoc w planowaniu bazy materiałowej szkoły i realizacji polityki kadrowej;
- Szansa na zaangażowanie w pracę szkoły wszystkich podmiotów, dzięki czemu ciężar zadań zostanie równomiernie rozłożony;
- Poprawa w zakresie osiągniętych wyników dydaktyczno-wychowawczych oraz w zakresie pracy szkoły;

- Pomoc nauczycielom przy planowaniu własnego rozwoju zawodowego oraz długofalowych działań w celu realizacji zadań szkoły;
- Pomoc w planowaniu środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań szkoły i pozyskiwanie ich od sponsorów;
- Możliwość świadomego wyboru szkoły przez uczniów i rodziców;
- Sposób na przetrwanie małej szkoły.

W pracę nad tworzeniem planu rozwoju szkoły powinni być zaangażowani wszyscy jej pracownicy. Zwiększy to szanse na to, aby plan rozwoju nie był kolejnym martwym dokumentem umieszczonym w segregatorze. Wspólne tworzenie planu pozwoli nauczycielom biorącym udział w tym procesie na szersze spojrzenie na sprawy szkoły oraz na dojrzenie koniecznych, choć często trudnych do przeprowadzenia, zmian.

1.3.4. Szkolny program wychowawczy

Ustawa o systemie oświaty nakłada na szkołę obowiązek wspomagania rodziny w procesie wychowania. Wychowanie należy do jednego z najtrudniejszych do zaplanowania, wykonania i oceny realizacji zadań, dlatego tak ważne jest utworzenie dobrego programu wychowawczego. Program wychowawczy powinien być zawsze dostosowany do aktualnej sytuacji szkoły, nauczycieli i uczniów. Uchwalany jest przez radę pedagogiczną, która wcześniej konsultuje się z radą rodziców i samorządem uczniowskim. Po zatwierdzeniu go przez radę i samorząd, zaczyna być realizowany. Tworzenie programu powinno zostać poprzedzone całościową analizą środowiska szkolnego, które jest zjawiskiem dynamicznym, dlatego program ten musi być monitorowany i aktualizowany. Dokument zawiera jedynie ogólne zasady, jakimi powinni kierować się nauczyciele, a także pożądany wizerunek absolwenta szkoły. Aby skonstruowany przez szkołę program wychowawczy był skuteczny, musi być:

- spójny z programem nauczania,

- zbieżny w kształtowaniu postaw i umiejętności,
- budowany przez wszystkich nauczycieli,
- osadzony w tradycji szkoły i środowiska.

Program wychowawczy szkoły może być zapisany w postaci rejestru, spisu lub mieć rozbudowaną formę. Treści zawarte w programie powinny dotyczyć:

- wartości wychowawczych,
- sposobów przeciwdziałania złu, zagrożeniom i patologii,
- zapisów szkolnych uroczystości wynikających z tradycji szkoły,
- oferty zajęć pozalekcyjnych, turystycznych,
- programu pracy samorządu szkolnego,
- systemu działań motywacyjnych, w tym: kryteria ocen z zachowania, sposoby nagradzania i karania.

Program wyznacza cele i sposoby ich osiągnięcia, czyli zadania do wykonania. Ogólne cele programu to:

- Wspieranie indywidualnej drogi rozwojowej;
- Kształtowanie pozytywnych postaw społecznych;
- Kształtowanie więzi z krajem i poszanowanie dziedzictwa narodowego;
- Rozwijanie jedności człowieka z otaczającym światem.

Zadania do realizacji dzielimy na:

- Ogólnoszkolne (np. tworzenie bezpiecznych warunków na terenie szkoły, przygotowanie atrakcyjnej oferty zajęć pozalekcyjnych, wspieranie działań samorządu uczniowskiego);
- Przeznaczone dla wychowawcy klasy (np. rozpoznanie potrzeb klasy oraz poszczególnych uczniów, integracja klasy, planowanie i prowadzenie lekcji wychowawczych);
- Przeznaczone dla nauczycieli (np. realizacja treści programowych, przekazywanie wiedzy, nauka postaw i umiejętności, współpraca z wychowawcą klasy, przygotowywanie uczniów do zawodów, konkursów);

- Przeznaczone dla specjalistów związanych ze szkołą (np. wspomaganie wychowawców w diagnozie, planowaniu i realizacji programu wychowawczego, prowadzenie zajęć profilaktycznych i terapeutycznych dla młodzieży, współpraca z rodzicami).

Program wychowawczy jest kierowany zarówno do uczniów, jak i wszystkich ludzi, którzy podjęli się realizacji procesu wychowania (nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy).

1.3.5. Szkolny program profilaktyczny

Zadaniem szkolnego programu profilaktyki jest wspomaganie szkolnego programu wychowawczego. Również i w jego przypadku opracowanie powinno zostać poprzedzone wszechstronną analizą środowiska szkolnego w celu odpowiedniej identyfikacji problemów. Szkolny program profilaktyczny jest tworzony przez radę pedagogiczną po zasięgnięciu opinii rady rodziców i samorządu uczniowskiego. Profilaktyka ma na celu zapobieganie pojawianiu się tego co negatywne, niepożądane. Ma ona duże znaczenie w procesie wychowawczym dzieci i młodzieży, ponieważ młode jednostki są szczególnie narażone na negatywne wpływy ze strony otoczenia. Zakres działań profilaktycznych ujęty w programie będzie uzależniony od rozpoznanej problematyki i potrzeb osób, których będzie dotyczył. W treści programu powinny znaleźć się w szczególności:

- Zdiagnozowany problem, np. zachowania agresywne wśród uczniów;
- Propozycja zadań/czynności do podjęcia w celu rozwiązania problemu;
- Konkretnie metody realizacji zadań, np. rozmowy i dyskusje z uczniami w czasie lekcji wychowawczych;
- Lista osób odpowiedzialnych za wykonanie zadania, np. wychowawca klasy.

Szkolny program profilaktyczny powinien podlegać systematycznej ocenie (co i w jakim stopniu zostało już wykonane), a także aktualizacji ze względu na

zmianę sytuacji w środowisku szkolnym (np. zakup monitoringu) i pozaszkolnym (np. domowym).

1.3.6. Wewnątrzszkolny system oceniania, czyli WSO

Każda szkoła powinna wypracować wewnętrzny system oceniania uczniów, obejmujący zarówno postępy w nauce, jak i zachowanie. Wewnątrzszkolny system oceniania jest częścią składową statutu szkoły i reguluje takie kwestie jak:

- Co będzie u ucznia podlegać ocenie (wiedza teoretyczna, umiejętności praktyczne, zaangażowanie w pracę);
- Sposób, w jaki nauczyciele będą oceniać (oceny w skali 1–6, oceny opisowe, arkusze obserwacji);
- Jak często (raz na tydzień) i w jakiej formie (dzienniczek ucznia, strona internetowa szkoły) rodzice będą informowani o postępach ucznia;
- Możliwość i sposób poprawiania ocen.

Na początku każdego roku szkolnego uczniowie oraz rodzice powinni zostać poinformowani o zasadach oceniania opracowanych w WSO. Dzięki temu uniknie się nieporozumień w kwestii wystawiania ocen zarówno cząstkowych, jak i semestralnych oraz oskarżeń o stronniczość. Z tego też powodu nauczyciel powinien zapoznać się z wewnątrzszkolnym systemem oceniania, aby wiedzieć, na jakich konkretnie zasadach on sam ma oceniać uczniów biorących udział w jego zajęciach.

2. Zajęcia szkolne i pozaszkolne z zakresu wychowania fizycznego – ich planowanie, prowadzenie i dokumentowanie

2.1. Wychowanie fizyczne jako zajęcia lekcyjne

Obserwując współczesnego człowieka, możemy dojść do wniosku, że posiada on coraz mniejszą potrzebę ruchu. W dzisiejszym świecie preferowana jest tendencja do podejmowania jak najmniejszego wysiłku fizycznego: coraz więcej osób decyduje się na pokonywanie nawet niewielkich odległości własnym samochodem, zamiast spacerów wolimy siedzieć na kanapie, chętniej korzystamy z windy, zamiast wchodzić po schodach na drugie piętro. Człowiek dorosły takie zachowania najczęściej tłumaczy zmęczeniem i brakiem czasu. Niestety, taka postawa – brak chęci ruchu – jest przenoszona na dzieci i młodzież. Dla ponad połowy z nich zajęcia z wychowania fizycznego w szkole są jedyną szansą na podjęcie zorganizowanej aktywności fizycznej. Mimo to część uczniów notorycznie zwalnia się z lekcji WF-u, preferując siedzenie na ławce i przyglądanie się ćwiczącym kolegom³. **Sposobów zwalniania się jest kilka:**

- Zwolnienia od lekarza krótko- i długoterminowe (nie zawsze mające związek z faktyczną chorobą ucznia);
- Zwolnienia pisane przez rodziców (najczęściej piszą je rodzice prezentujący nadopiekuńczą postawę rodzicielską wobec swojego dziecka);
- Brak stroju do ćwiczeń (całego lub jego części, np. obuwia);
- Skara na złe samopoczucie (np. ból brzucha).

---

³ Adamska L., <http://www.edukator.org.pl/2006/zwolnienie/zwolnienie.html> [data dostępu: 18.01.2010].

Przyczyn zwalniania się z zajęć wychowania fizycznego można upatrywać w następujących czynnikach⁴:

- Nudne i niedostosowane do potrzeb uczniów zajęcia lekcyjne;
- Postawa nauczyciela niezachęcająca do brania udziału w zajęciach – wyraźne preferowanie osób bardziej wysportowanych;
- Brak tolerancji innych uczniów wobec osób słabszych fizycznie, otyłych, posiadających inne widoczne deficyty lub schorzenia (np. blizny po oparzeniach, łuszczyca, astma oskrzelowa);
- Zbytne nastawienie na osiągnięte wyniki, zamiast na sam fakt wykonywania aktywności fizycznej (np. ocena z WF-u wpływa na średnią ocen na koniec roku, więc lepiej mieć całoroczne zwolnienie z tych lekcji);
- Brak odpowiednich warunków lokalowych – na jednej sali gimnastycznej w tym samym czasie ćwiczą dwie (lub więcej) grup, część uczniów może czuć się obserwowana w czasie ćwiczeń przez osoby z innej grupy, co będzie wpływało na nich w sposób deprimujący;
- Brak odpowiedniego zaplecza sanitarnego – większość szkół nie posiada natrysków, z których uczniowie mogliby korzystać po zajęciach z WF-u.

Oczywiście powodów, dla których uczniowie starają się unikać brania aktywnego udziału w zajęciach lekcyjnych z WF-u, może być wiele. Zadaniem szkoły, a przede wszystkim nauczyciela wychowania fizycznego, jest rozpoznać jak największą ich liczbę i starać się je wyeliminować. Uczeń może nie wiedzieć, rodzic nie pamiętać, ale nauczyciel powinien mieć świadomość, jak ogromny wpływ na rozwój dziecka fizyczny i psychiczny ma systematyczna aktywność fizyczna, jak dużą rolę odgrywa w zapobieganiu schorzeniom takim jak: otyłość, nadciśnienie tętnicze, osteoporoza czy choroba niedokrwienna serca. Zadaniem szkoły i nauczyciela jest edukacja dzieci i młodzieży w tym zakresie i zachęcanie ich do częstego uprawiania wysiłku fizycznego, np. właśnie poprzez branie udziału

---

⁴ Hubicz K., <http://www.dlarodzinki.pl/arttykul/czytaj/nie-zwalniaj-dziecka-z-z-lekcji-wf,1574/> [data dostępu: 18.01.2011].

w zajęciach na lekcji wychowania fizycznego. Odpowiedzialność za to, czy uczniowie ćwiczą, czy nie, szczególnie spada na nauczyciela wychowania fizycznego prowadzącego zajęcia lekcyjne. Dlatego też zadaniem nauczyciela jest zaplanować i poprowadzić zajęcia w taki sposób, aby wszyscy młodzi ludzie, bez względu na poziom ich kondycji fizycznej, chcieli w nich brać udział.

2.1.1. Planowanie zajęć z wychowania fizycznego

Wszystkie zajęcia lekcyjne odbywające się w szkole wymagają zaplanowania. Planowanie jest procesem, na który składają się następujące elementy:

- Założenie celu, który chcemy osiągnąć, np. większe zaangażowanie uczniów w udział w zajęciach z wychowania fizycznego;
- Podjęcie decyzji co do działań, które zastosujemy, aby osiągnąć cel, np. odniesienie się do propozycji uczniów i zorganizowanie zajęć z unihokeja;
- Analiza dostępnych środków działania i warunków, w których działanie będzie realizowane, np. boisko szkolne, kije do gry, piłeczka;
- Przewidywanie konsekwencji podjętych decyzji – czy nasze działania, użyte środki i zastane warunki pozwolą na osiągnięcie celu, np. zadowolenie uczniów, że nauczyciel wziął pod uwagę ich oczekiwania.

W przypadku zajęć szkolnych w procesie planowania muszą zostać uwzględnione następujące czynniki:

- Podstawa programowa dla poszczególnych etapów kształcenia zamieszczona w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2009 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół;
- Warunki lokalowe, jakimi dysponuje szkoła (np. sale gimnastyczne) oraz dostępność innych obiektów sportowych (np. boisko szkolne, bieżnie);
- Wyposażenie lokali (bramki, kosze, drabinki, stół do ping-ponga itp.) i dostępny sprzęt sportowy (różnego rodzaju piłki, hantle, raketki, materace itp.);

- Potrzeby i oczekiwania uczniów;
- Możliwości psychofizyczne całej klasy;
- Zróżnicowanie proponowanych zajęć.

2.1.1.1. Podstawa programowa

Każdy nauczyciel, bez względu na rodzaj wykładanego przedmiotu, powinien zapoznać się z podstawą programową obowiązującą na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej. Najnowsze rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół znajduje się w Dzienniku Ustaw Nr 4 poz. 17 z dnia 15 stycznia 2009 roku. Podstawa programowa to dokument, który określa cele i treści nauczania, umiejętności uczniów, które powinni osiągnąć po każdym etapie edukacji oraz zadania wychowawcze szkoły. Wymagania stawiane wobec przedmiotu, którym jest wychowanie fizyczne, w nowej ustawie zostały podzielone na bloki tematyczne (działy) w celu podkreślenia potrzeby zróżnicowania oferty kierowanej do uczniów:

- diagnoza sprawności i aktywności fizycznej oraz rozwoju fizycznego,
- trening zdrowotny,
- sporty całego życia i wypoczynek,
- bezpieczna aktywność fizyczna i higiena,
- sport,
- taniec,
- edukacja zdrowotna.

Nowa ustawa kładzie nacisk na promowanie zdrowia poprzez kulturę fizyczną, zachęcanie do zachowań prozdrowotnych oraz umiejętność dokonywania samooceny. Dyrektorzy szkół i nauczyciele są zachęceni do aktywnego włączania uczniów w proces planowania, realizacji i rozwoju zajęć.

W omawianej podstawie programowej dokonano wyraźnego podziału na zajęcia klasowo-lekcyjne, które są obowiązkowe dla wszystkich uczniów oraz zajęcia fakultatywne, które uczniowie mogą wybrać. Podstawa wyraźnie określa, co

powinien umieć i wiedzieć uczeń z zakresu różnych działów tematycznych realizowanych w ramach zajęć obowiązkowych. Po zrealizowaniu treści obowiązkowych, nauczyciel sam dokonuje wyboru treści uzupełniających, biorąc pod uwagę możliwości uczniów oraz posiadane zaplecze techniczne. Dodatkowe zajęcia fakultatywne mogą być prowadzone w formie zajęć pozalekcyjnych lub jako zajęcia pozaszkolne. Także tu ustawodawca pomyślał o zróżnicowaniu zajęć, aby każdy uczeń mógł uczestniczyć w tych zajęciach, które są zgodne z jego możliwościami i zainteresowaniami. Zajęcia fakultatywne mogą być realizowane w ramach zajęć: sportowych, rekreacyjnych, tanecznych i turystycznych oraz poświęconych tematyce edukacji zdrowotnej.

Tekst nowej podstawy programowej bez trudu można odnaleźć na stronach internetowych, np. www.abc.com.pl.

W celu prowadzenia obowiązkowych zajęć lekcyjnych zgodnie z obowiązującą podstawą programową nauczyciel może odwołać się do gotowych programów nauczania, które opisują, w jaki sposób realizować cele i zadania narzucone przez podstawę programową. Akceptowane przez szkołę programy nauczania powinny być zamieszczone w dokumencie zatytułowanym **szkolny zestaw programów nauczania**. W dokumencie tym powinny być uwzględnione następujące dane:

- przedmiot nauczania,
- poziom nauczania (klasa),
- tytuł programu,
- nazwisko autora programu,
- nazwa wydawnictwa,
- numer programu w wykazie MEN,
- numer programu w szkolnym zestawie programów nauczania.

Nauczyciel może również utworzyć autorski program nauczania, który oprócz treści oryginalnych będzie obejmował odpowiednią podstawę programową. Aby autorski program nauczania był zgodny z zaleceniami MEN, powinien on:

- zawierać wspólną podstawę,
- zawierać zestawy treści nauczania i umiejętności,
- być nowoczesny pod względem dydaktycznym,
- być zgodny z celem ogólnego kształcenia,
- być możliwy do realizacji we współczesnym systemie szkolnictwa;
- być porównywalny z innymi programami, aby władze oświaty mogły dokonać pomiaru osiągnięć szkolnych uczniów⁵.

2.1.1.2. Warunki lokalowe

Warunki lokalowe w postaci sali gimnastycznej oraz inne obiekty sportowe, które jest w stanie zapewnić szkoła, stanowią miejsce pracy nauczyciela wychowania fizycznego. Podstawowe miejsce, gdzie odbywają się zajęcia WF-u, stanowi sala gimnastyczna. Niestety, nie każda szkoła w Polsce dysponuje salą gimnastyczną, w której uczniowie mogliby odbywać zajęcia sportowe. Posiadanie jednej sali gimnastycznej też nie zawsze rozwiązuje problem, gdzie ćwiczyć, ponieważ w jednym czasie aż dwie klasy⁶ mogą mieć zaplanowaną lekcję WF-u. W okresie wiosennym i wczesnojesiennym część zajęć bez wątpienia można przenieść na zewnątrz, np. biegi, gra w piłkę; wykorzystując w tym celu boisko szkolne, a w przypadku biegów na odległość nawet park, jeśli znajduje się dość blisko szkoły. Sytuacja wygląda gorzej w okresie zimowym oraz późną jesienią, kiedy nauczyciel nie ma możliwości wyjścia z uczniami na zewnątrz z powodu pogody. Często zajęcia WF-u „upychane” są wtedy do zwykłych klas lekcyjnych lub odbywają się na korytarzu, a taka sytuacja nie jest komfortowa ani dla klasy, która ma właśnie lekcje WF-u, ani dla uczniów z innych klas, którzy na przykład w tym czasie piszą klasówkę z matematyki.

Warto więc przy planowaniu konkretnych zajęć lekcyjnych mieć świadomość, w jakich warunkach będą odbywać się lekcje. Ponieważ podstawa programowa ma zróżnicowaną „ofertę”, wystarczy tylko, aby dostosować do

---

⁵ <http://literka.pl/article/show/id/33940> [data dostępu: 18.01.2011].

⁶ Pojęcie „klasa” w tym przypadku odnosi się do grupy ćwiczeniowej.

warunków lokalowych aktualnie realizowane treści. Na przykład tematyka z zakresu higieny i profilaktyki zdrowotnej może być omawiana w zwykłej sali lekcyjnej, a zajęcia z tańca czy proste ćwiczenia relaksacyjne mogą być realizowane na korytarzu.

2.1.1.3. Sprzęt i wyposażenie

Wyposażenie sal gimnastycznych oraz sprzęt sportowy stanowi warsztat pracy nauczyciela wychowania fizycznego. Ważne jest nie tylko posiadanie sprzętu do prowadzenia lekcji, ale także jego ilość i jakość. Trudno wyobrazić sobie lekcje WF-u, gdy 30 uczniów uczy się kozłowania i dwutaktu, mając do dyspozycji tylko jedną piłkę do koszykówki. Niebezpieczne stają się także ćwiczenia przy użyciu sprzętu starego i zużytego. Każdy nauczyciel, szczególnie nauczyciel rozpoczynający pracę w nowej szkole, na początku roku szkolnego powinien zapoznać się z wyposażeniem sali gimnastycznej oraz dostępnym do jego użytku sprzętem sportowym. Dzięki wiedzy na temat tego, czym dysponuje, będzie mógł odpowiednio zaplanować zajęcia, przede wszystkim te, do których potrzebny jest konkretny sprzęt. Nauczyciel powinien dzielić się z dyrekcją szkoły swoimi uwagami na temat wyposażenia sali i posiadanego sprzętu, w celu zapewnienia sobie poprawy warsztatu pracy, uczniom zaś bezpiecznych i komfortowych warunków w czasie zajęć. Jak już wspomniano w poprzednim rozdziale, sala gimnastyczna to nie jedyne miejsce pracy nauczyciela WF-u. W czasie prowadzenia zajęć wykorzystuje on również inne obiekty (boisko szkolne, bieżnie) oraz ich wyposażenie (bramki, płotki).

Warto zatrzymać się też przez chwilę przy realizacji zajęć o bardziej statycznym charakterze. Przekazywanie wiedzy z zakresu higieny i profilaktyki zdrowotnej będzie odbywało się z wykorzystaniem zupełnie innego sprzętu niż trening zdrowotny. W tym przypadku niezbędne dla nauczyciela okażą się: sprzęt multimedialny, filmy, slajdy, książki, tablice poglądowe.

Mimo pewnych braków czy niedociągnięć w zakresie wyposażenia obiektów sportowych czy posiadanego sprzętu, nauczyciel dzięki swojej kreatywności i konstruktywnemu podejściu może bez przeszkód realizować zajęcia.

Tak prowadzone lekcje mają dodatkowy pozytywny wymiar. Ponieważ ich realizacja może przebiegać w sposób rzadko spotykany, niestandardowy, mogą się one stać dla uczniów bardziej atrakcyjne, a nauczyciel swoją postawą uczy uczniów pozytywnego myślenia: z każdej sytuacji jest wyjście i jeśli się chce, każdy problem można przezwyciężyć.

2.1.1.4. Oczekiwania uczniów

W planowaniu zajęć lekcyjnych nauczycielowi nigdy nie wolno lekceważyć osoby ucznia – jego potrzeb i oczekiwań co do nauczanego przedmiotu. Najlepiej z oczekiwaniami uczniów zapoznać się na początku roku szkolnego i rozważyć możliwość ujęcia ich w planie nauczania na dany rok szkolny. W celu poznania oczekiwań pierwszą godzinę lekcyjną w roku należy poświęcić na spotkanie z klasą, które zostanie przeznaczone na rozmowę i wymianę poglądów. W czasie tego spotkania uczniowie będą mogli wypowiedzieć się na temat ich oczekiwań co do sposobu prowadzenia lekcji, podzielić się własnymi pomysłami na uatrakcyjnienie zajęć, określić, co ich interesuje. Nauczyciel w czasie spotkania z klasą powinien:

- przedstawić plan pracy na dany rok szkolny – będzie on wynikał z przyjętego programu nauczania;
- omówić metody nauczania, które chce zastosować w czasie zajęć;
- omówić sposób oceniania osiągnięć uczniów, czyli odwołać się do wewnątrzszkolnego systemu oceniania;
- przedstawić zasady pracy, które chce, aby obowiązywały na lekcji WF-u (np. jak ma wyglądać strój sportowy, w jaki sposób można usprawiedliwić brak aktywnego udziału na zajęciach czy zasady korzystania ze sprzętu sportowego).

W czasie słuchania propozycji podawanych przez uczniów nauczyciel powinien unikać wyrażania komentarzy o negatywnym zabarwieniu typu: „ten pomysł jest do niczego”, „to niemądra propozycja”. Należy raczej sugerować uczniom, że pomysł wymaga przemyślenia. Oczywiście spotkanie z uczniami nie może mieć tylko charakteru pokazowego („Powiedźcie mi, co myślicie, a ja i tak

zrobię swoje”). Nauczyciel powinien poważnie potraktować propozycje uczniów i uwzględnić ich oczekiwania w czasie prowadzenia zajęć lekcyjnych. Dobrze, jeżeli na kolejnym spotkaniu nauczyciel przekaze uczniom informację, z których ich propozycji zamierza skorzystać w bieżącym roku szkolnym. W całym procesie wymiany wzajemnych oczekiwań ważne jest, aby nauczyciel nie bał się rozmowy z uczniami. Powinien ich uważnie słuchać, zachęcać do mówienia, robić notatki ze spotkania, tak aby oni widzieli, że to, co mówią, jest dla nauczyciela ważne. Robienie notatek ma jeszcze jedną zaletę – nauczyciel zawsze może wrócić do tego, co mówili uczniowie, jakie były obustronne ustalenia i w razie sytuacji spornych odwołać się do zapisków sporządzonych na pierwszym wspólnym spotkaniu.

2.1.1.5. Możliwości psychofizyczne

Podstawą planowania rodzaju ćwiczeń, które będą przeprowadzane w czasie zajęć z wychowania fizycznego, jest poznanie możliwości psychofizycznych każdego ucznia. Jest to niezwykle istotne, ponieważ niedostosowanie wymagań do możliwości ucznia może sprawić, że zajęcia będą odbierane przez uczniów jako nudne (wtedy, gdy wymagania są zbyt niskie) lub stresujące (wtedy, gdy wymagania są zbyt wysokie). W obu sytuacjach uczniowie będą dążyć do niebrania udziału w zajęciach. Poznanie możliwości psychofizycznych każdego ucznia jest jednak zajęciem pracochłonnym, które również wymaga zaplanowania, a także nawiązania współpracy z innymi osobami, np. pielęgniarką szkolną, pedagogiem szkolnym. Informacje o uczniach pomocne w planowaniu zajęć z wychowania fizycznego dotyczą:

- ogólnego stanu zdrowia,
- wad w zakresie postawy ciała,
- niedoboru masy ciała i wzrostu,
- koordynacji ruchowej,
- kondycji fizycznej (szybkość, wytrzymałość, siła),
- wiedzy na temat warunków społeczno-bytowych ucznia,
- stopnia społecznego przystosowania ucznia.

Dwa ostatnie punkty z listy są ważne w przypadku planowania zajęć wymagających współpracy grupy oraz w przypadku zajęć odbywających się w terenie. Zgromadzenie powyższych informacji pozwoli nauczycielowi zorientować się, jakie umiejętności uczniowie już posiadają, z jakimi rodzajami ćwiczeń sobie poradzą, a które będą dla nich zbyt dużym obciążeniem, nad jakimi ich umiejętnościami należy szczególnie popracować oraz czy będą potrafili wzajemnie współpracować. Poznanie umiejętności uczniów na początku roku szkolnego pozwoli nauczycielowi na zaobserwowanie zmian, jakie zaszły w ciągu roku (lub jednego semestru) i na ocenienie, w jakim kierunku zmiany te przebiegają. Ocena zmian (postępu, braku postępu lub regresu) w umiejętnościach, a także możliwościach uczniów, będzie również stanowić dla nauczyciela sprawdzian, czy zaproponowane metody spełniły swoje zadanie.

Różne możliwości psychofizyczne uczniów będą wymagały od nauczyciela indywidualnego podejścia do poszczególnych osób. Warto jest zwrócić na to uwagę już przy planowaniu zajęć, gdyż każda godzina lekcyjna powinna uwzględniać ćwiczenia, które zadowolą całą grupę. Na przykład osoby z małą wytrzymałością fizyczną nie będą w stanie biegać przez 40 minut, a osoby z dużą potrzebą ruchu źle zniosą zajęcia, na których będą ćwiczone skoki przez kozła. Na konieczność indywidualizacji zajęć zwraca uwagę nowa podstawa programowa. Rekomendowana przez nią tematyka, która powinna być realizowana w czasie zajęć z wychowania fizycznego, jest zróżnicowana nie tylko w celu uatrakcyjnienia zajęć, ale również po to, aby uczniowie z mniejszymi umiejętnościami fizycznymi i ruchowymi nie czuli się w czasie zajęć dyskryminowani. Także oni mają szansę na wykazanie się w czasie zajęć, i to niekoniernie świetnym wynikiem w biegu na 100 metrów.

2.1.1.6. Różnorodność zajęć

Podstawa programowa narzuca nauczycielowi ramy, w jakich powinny zostać zamknięte zajęcia z wychowania fizycznego, ale nie ogranicza sposobu realizowania zajęć. Dlatego nauczyciel powinien postarać się, aby jego zajęcia były jak najbardziej różnorodne. Dopiero wtedy jest szansa, że lekcje WF-u zainteresują

większą grupę osób. Wielu uczniów uczestniczy w zajęciach wychowania fizycznego tylko dlatego, że są one obowiązkowe. Niektórzy mają potrzebę „ruszania się”, inni preferują konkretne sporty, dla pewnej grupy zajęcia te dają możliwość zadbania o kondycję i sylwetkę. Bez wątplenia najtrudniej jest planować zajęcia z myślą o pierwszej grupie, która ćwiczy niechętnie, z przymusem, dla niej każdy wysiłek fizyczny, a nawet konieczność przebrania się w strój sportowy, jest karą. Dla pozostałych grup jedno zajęcia będą mniej, inne bardziej atrakcyjne (np. miłośnicy koszykówki będą uważali, że biegi, przysiady, przewroty to tylko strata czasu).

Oprócz ćwiczeń fizycznych zajęcia z WF-u powinny dać dzieciom i młodzieży wiedzę, którą można wykorzystać w życiu codziennym, np. jak prowadzić zdrowy styl życia czy w jaki sposób wykonywać codzienne czynności w sposób bezpieczny – w jaki sposób podnosić ciężary, jak oddychać w czasie zwiększonego wysiłku fizycznego. Nauczyciel powinien pamiętać również o tym, że sport to nie tylko występowanie w roli zawodnika. Uczniowie mogą wcielać się w różne role – sędziego, komentatora, trenera lub kibica, dlatego warto, aby dobrze poznali zasady występujące w różnych dyscyplinach sportowych oraz aby potrafili działać według zasady fair play.

To, w jaki sposób zostaną zaplanowane lekcje wychowania fizycznego, jak atrakcyjne i różnorodne będą, zależy od osoby nauczyciela. Jego zaangażowanie, pomysłowość i umiejętność rozpoznawania potrzeb uczniów wydają się być nawet ważniejsze aniżeli dostępny sprzęt sportowy czy warunki lokalowe.

2.1.2. Prowadzenie zajęć lekcyjnych

Kiedy nauczyciel ma już za sobą pierwszy etap pracy, czyli zaplanowanie zajęć, nadchodzi czas na realizację planu, czyli poprowadzenie lekcji wychowania fizycznego. O ile planowanie jest czynnością, której możemy nadać znamiona teoretyzowania, to prowadzenie zajęć wymaga już od nauczyciela działalności

praktycznej i dużej aktywności. Planowanie jest czynnością, którą można rozłożyć w czasie (oczywiście, jeżeli ten czas mamy), natomiast lekcja wychowania fizycznego jest tu i teraz, odbywa się w określonym miejscu, określonym czasie i z określoną grupą uczniów. Nie zawsze jest tu czas na zastanawianie się, próbowanie, zmienianie tego, co nam się nie podoba. Praca z uczniami to wyzwanie oraz weryfikacja planu. W praktyce nawet najlepszy plan może okazać się niedostatecznie dobry, jeżeli nie towarzyszą mu inne dodatkowe czynniki. W przypadku zajęć z wychowania fizycznego do dodatkowych czynników możemy zaliczyć:

- cechy osobowościowe nauczyciela,
- relacje nauczyciel-uczeń,
- umiejętność właściwego operowania głosem przez nauczyciela,
- umiejętność zapewnienia uczniom bezpieczeństwa w czasie zajęć,
- umiejętne postępowanie z uczniami posiadającymi schorzenia przewlekłe.

Dopiero połączenie dobrze skonstruowanego planu zajęć z dodatkowymi czynnikami daje gwarancję, że lekcje wychowania fizycznego w praktyce będą zachęcały uczniów do brania w nich udziału.

W kolejnych podrozdziałach przyjrzymy się czynnikom wpływającym na przebieg zajęć.

2.1.2.1. Głos jako narzędzie pracy nauczyciela

Umiejętność pracy głosem to jeden z bardzo ważnych elementów potrzebnych w zawodzie nauczyciela, który używa w sposób intensywny głosu przez kilka godzin dziennie, prowadząc lekcje: przekazuje treści merytoryczne oraz wypowiada uwagi organizacyjne. Nauczyciel powinien mówić w sposób wyraźny, z odpowiednią intonacją pewnych części zdania tak, aby wypowiedź nie była monotonna, a siłę głosu powinien dostosować do sytuacji. Barwa głosu powinna być przyjemna, mowa dźwięczna o dobrej nośności, a przy tym powinna być zachowana swobodna postawa ciała i estetyczny wygląd twarzy. Ponadto nauczyciel operując głosem nie może nadmiernie obciążać organu głosowego. Dlatego w pracy nauczyciela ważna jest praca nad emisją głosu i higiena narządu mowy. Emisja głosu

to proces wydobywania głosu, na który składają się skoordynowane czynności oddychania, fonacji (powstawania głosu) i artykulacji w połączeniu ze zjawiskiem rezonansu w obrębie klatki piersiowej, krtani oraz jamy gardłowej, ustnej i nosowej⁷.

Aby emisja głosu była prawidłowa, należy zwrócić uwagę na kilka elementów: prawidłowe oddychanie, właściwą postawę ciała, prawidłową artykulację.

- Oddychanie – aby emisja głosu była prawidłowa, musimy w sposób świadomy kontrolować oddychanie. Oddychanie u człowieka jest procesem automatycznym, to znaczy przebiega bez udziału naszej woli. Jednak w przypadku mówienia proces ten nabiera cech dynamicznych i podlega warunkowaniu (to znaczy możemy go zmieniać). Oddech w stanie spoczynku jest płytki i wolny, odbywa się głównie przez nos. Natomiast w procesie mówienia staje się on głębszy i najlepiej, jeżeli jest też zaangażowana w niego aktywna praca przepony. Mówiąc, nie powinniśmy za bardzo koncentrować się na procesie oddychania. Starajmy się, aby nasz oddech był jak najbardziej naturalny: wdech, przytrzymanie powietrza, wydech. Dbajmy również o to, aby nie był skrępowany przez czynniki zewnętrzne takie jak: ubiór, zła postawa, stres. Oddychajmy głęboko, tak aby powietrze dotarło do niższych części płuc, wtedy wdech uaktywni nam nie tylko przeponę, ale również żebra. Głęboki oddech osiągniemy poprzez rozluźnienie mięśni brzucha. Starajmy się, aby nasz oddech nie był słyszalny dla innych – kiedy tak się dzieje, powietrze, które wciągamy do płuc, jest niedogrzone i nieczyszczone, dlatego też wysusza śluzówkę. Ponadto starajmy się, aby nasz oddech był zróżnicowany i dostosowany do dźwięku, który chcemy wydobyć. Inny oddech będzie nam towarzyszył, gdy krzyczymy, inny, kiedy mówimy spokojnie. Inaczej oddychamy, wypowiadając zdania krótkie, a inaczej, kiedy przekazujemy dłuższe treści.

---

⁷ Dębko E., <http://www.awans.net/strony/higiena/debko/debko1.html> [data dostępu: 18.01.2011].

Nie próbujmy robić długich wypowiedzi na jednym oddechu, gdyż wtedy będą one niezrozumiałe dla odbiorcy⁸.

- Postawa ciała – aby w czasie mówienia oddech był prawidłowy, nie możemy zapominać również o właściwej postawie ciała. Spójrzmy na wskazówki, jak powinno wyglądać nasze ciało w pozycji siedzącej oraz stojącej, abyśmy mogli mówić o prawidłowej postawie:

Postawa siedząca:

- kręgosłup powinien być wyprostowany, ale nie może być usztywniony czy nadmiernie wygięty,
- starajmy się odciążyć dolne części kręgosłupa, „wyciągajmy się” ku górze,
- nie zsuwajmy się z krzesła, nie „przylegajmy” do oparcia,
- możemy delikatnie wychylić się do przodu,
- nogi mogą być delikatnie rozsunięte, a stopy oparte o podłogę,
- unikajmy kołysania się, kładzenia rąk na oparciu krzesła.

Postawa stojąca:

- nogi rozstawmy na szerokość barków, starajmy się rozłożyć równomiernie ciężar ciała na każdą z nóg,
- nogi powinny być wyprostowane i rozluźnione, niektórzy zalecają lekkie ugięcie w stawach kolanowych,
- biodra należy rozluźnić i tylko delikatnie skierować ku przodowi,
- kręgosłup powinien być wyprostowany, ale nie usztywniony, łopatki powinny pozostawać w dużej odległości od siebie,
- klatka piersiowa musi być rozluźniona, gotowa do oddychania,
- barki powinny być naturalnie opuszczone i rozluźnione,
- ramiona powinny zwisać swobodnie,

---

⁸ Prusakiewicz-Kucharska S., <http://www.easyvoice.pl/emisja-glosu/jak-oddychac.html> [data dostępu: 18.01.2011].

- ręce powinny być luźne, aby mieć możliwość na swobodną gestykulację,
- głowa powinna pozostać w pozycji naturalnej, czyli nie możemy wypychać jej za bardzo do przodu ani do tyłu, opuszczać lub zadzierać,
- mięśnie karku powinny być lekko rozciągnięte,
- szyja musi być wyprostowana, by swobodnie ruszać głową,
- żuchwy nie wolno wysuwać do przodu, musi ona mieć zapewnioną swobodę, by wykonywać ruchy opadania i cofania⁹.

Zobaczmy teraz, jakie korzyści możemy mieć z przybrania właściwej postawy ciała:

- rozluźnienie ciała,
  - lepszy i swobodniejszy oddech,
  - brak barier przy powstawaniu dźwięków,
  - całe ciało oraz narządy mowy są gotowe do działania, dzięki czemu w czasie mówienia nie odczuwamy napięcia,
  - czujemy się pewnie i stabilnie dzięki poczuciu kontaktu z podłożem,
  - nasz wygląd jest bardziej estetyczny i robimy lepsze wrażenie na odbiorcy,
  - zapobiegamy „kontuzjom głosowym”, ponieważ mięśnie biorące udział w tworzeniu dźwięków są rozluźnione,
  - prawidłowa postawa ciała sprzyja dobrej pracy organów wewnętrznych;
- Artykulacja – prawidłowa artykulacja to wyraźne, swobodne i dokładne wymawianie głosek. Zła artykulacja wynikająca z nieelastycznego aparatu mowy czy lenistwo w artykulacji zaburza prawidłową emisję głosu. Może również powodować nieporozumienia komunikacyjne, ponieważ wypacza

---

⁹ Prusakiewicz-Kucharska S., <http://www.easyvoice.pl/emisja-glosu/postawa-ciala-a-emisja-glosu-cz-i.html> [data dostępu: 18.01.2011].

znaczenie wypowiedzianych treści oraz sprawia, że odbiorca nie słucha, gdyż czuje się zmęczony lub znudzony wypowiedzią¹⁰. Należy wobec tego pracować nad poprawną artykulacją, aby głoski i słowa nie ulegały zniekształceniu. Dobra artykulacja jest podstawą dobrej dykcji.

- Ponieważ nauczyciel dużo pracuje głosem, musi o niego szczególnie dbać. Brak możliwości mówienia, np. na skutek przeciążenia narządów mowy, może spowodować, iż nauczyciel nie będzie w stanie wykonywać swojej pracy. Oto kilka rad, jak unikać przeciążenia głosu:
  - W stanach silnego zdenerwowania unikajmy używania głosu;
  - Nie dopuszczajmy do przeciążenia i zmęczenia głosu. W razie konieczności długotrwałego mówienia róbmy przerwy, pijmy ciepłe napoje;
  - Unikajmy picia zimnych i gazowanych płynów, ponieważ wywołują „chrypkę”;
  - Nie mówmy lub ograniczmy do minimum tę czynność, kiedy przebywamy w niskich temperaturach;
  - Nie mówmy głosem zbyt niskim ani zbyt wysokim. Starajmy się zawsze używać naturalnej tonacji naszego głosu;
  - Jeśli tylko mamy okazję, ćwiczymy wyraźne wymawianie tekstu;
  - Oddychajmy głęboko i spokojnie.

2.1.2.2. Zasady bezpieczeństwa w czasie zajęć wychowania fizycznego

Uczniowie w czasie zajęć z wychowania fizycznego stosunkowo często narażeni są na uleganie wypadkom w postaci drobnych obrażeń ciała (np. skaleczenia, stłuczenia) lub większych urazów (np. złamanie kończyny, upadek z wysokości, uraz głowy z utratą przytomności). Wynika to przede wszystkim z ruchowego charakteru zajęć, ale również z niedostatecznie wykształconej u uczniów odpowiedzialności za swe zachowanie i braku lub małej umiejętności

---

¹⁰ Prusakiewicz-Kucharska S., <http://www.easyvoice.pl/emisja-glosu/artykulacja.html> [data dostępu: 18.01.2011].

przewidywania skutków własnego zachowania. Zadaniem nauczyciela jako pedagoga, ale również osoby dorosłej, jest przewidywać skutki zachowania ucznia i chronić go przed urazami. Konsekwencje urazów mogą być różne: od naklejenia plastra, założenia kilku szwów, poprzez kilkutygodniowe noszenie gipsu przez ucznia, aż do trwałego kalectwa lub śmierci.

Przyczyn powstawania wypadków można upatrywać się w trzech rodzajach czynników¹¹:

- Warunki lokalowe, ich wyposażenie oraz sprzęt sportowy:
  - śliskie podłogi w salach gimnastycznych,
  - ciasne pomieszczenia do ćwiczeń,
  - niestabilne lub zniszczone przyrządy, które nie nadają się do użytku,
  - niewłaściwe magazynowanie sprzętu sportowego,
  - zły stan techniczny skoczni i bieżni lekkoatletycznych,
  - nieprzestrzeżenie norm eksploatacji obiektów i urządzeń sportowych;
- Osoba ucznia:
  - brak umiejętności przewidywania skutków swego działania (bezmyślność, chęć popisania się przed rówieśnikami, przecenianie własnych możliwości),
  - nieprzestrzeżenie zasad regulaminów korzystania z obiektów sportowych oraz sprzętu,
  - zbyt niski poziom umiejętności w stosunku do klasy, rozumianej zarówno jako etap kształcenia, jak i innych uczniów,
  - niewłaściwy strój gimnastyczny (przede wszystkim rodzaj obuwia), niezdejmowanie dodatków typu biżuteria, zegarki, żucie gumy w czasie ćwiczeń,
  - niewłaściwe korzystanie z wyposażenia obiektów i sprzętu sportowego,
  - lekceważenie osoby nauczyciela i jego poleceń;
- Osoba nauczyciela:

---

¹¹ Walczak-Wójcicka M., <http://gim2radom.w.interia.pl/w-f5.htm> [data dostępu: 18.01.2011].

- niedostosowanie ćwiczeń do poziomu nauczania i umiejętności uczniów,
- błędy organizacyjne, np. niedostosowanie rodzaju ćwiczeń do warunków lokalowych i liczebności grupy,
- brak dostatecznej wiedzy na temat bezpieczeństwa i higieny prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego,
- brak właściwych umiejętności pedagogicznych, np. w zakresie oddziaływania na grupę,
- brak znajomości zasad i/lub umiejętności udzielania pierwszej pomocy,
- zezwalanie uczniom na korzystanie z obiektów i sprzętów sportowych pod nieobecność nauczyciela,
- przenoszenie własnych emocji na salę gimnastyczną (boisko, bieżnię itp.).

Z powodu powyższych czynników nauczyciel powinien w czasie prowadzenia zajęć zwracać szczególną uwagę na:

- dostosowanie poziomu trudności ćwiczeń do możliwości i umiejętności uczniów,
- właściwą organizację prowadzonych zajęć,
- stan emocjonalny uczniów oraz własny (np. zdenerwowanie, stres, znużenie),
- właściwe korzystanie przez uczniów ze sprzętu do ćwiczeń,
- właściwą asekurację w czasie ćwiczeń (np. ćwiczenia przy drążku, skok przez kozła),
- wykonywanie ćwiczeń zawsze pod nadzorem pedagoga,
- przestrzeganie przepisów, zaleceń, regulaminów,
- stan techniczny oraz higieniczno-sanitarny miejsc, gdzie odbywają się zajęcia,
- liczbę uczniów w grupie ćwiczącej (zgodnie z Rozporządzeniem MENiS z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych zajęcia wychowania fizycznego powinny być prowadzone w grupach od 12 do 26 uczniów, wyjątek stanowi gimnastyka korekcyjna, w przypadku której nie ma podanej dopuszczalnej liczby osób ćwiczących),
- przeprowadzenie właściwej rozgrzewki przed zajęciami właściwymi,

- stan techniczny sprzętu sportowego używanego w czasie ćwiczeń.

Ponadto nauczyciel powinien również dbać o doskonalenie własnego warsztatu pracy poprzez podnoszenie kwalifikacji zawodowych (uczestnictwo w kursach, czytanie fachowej literatury, odwiedzanie stron internetowych poświęconych tematyce wychowania fizycznego i nauczania) oraz kształtowanie u siebie odpowiednich umiejętności interpersonalnych. Warto też, aby zapoznał się z rozporządzeniem z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć z wychowania fizycznego w każdej szkole powinien obowiązywać regulamin korzystania z sali gimnastycznej i innych obiektów sportowych oraz regulamin korzystania ze sprzętu i urządzeń sportowych. Zadaniem nauczyciela WF-u jest to, aby uczniowie szkoły zapoznali się z regulaminami i przestrzegali zasad w nich zapisanych. Nauczyciel w celu zachowania bezpieczeństwa na zajęciach powinien współpracować z pielęgniarką szkolną oraz mieć stały dostęp do apteczki, aby móc udzielić pierwszej pomocy kontuzjowanemu uczniowi. Szkoła ma obowiązek zapewnić uczniom bezpieczne higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych na terenie szkoły oraz poza nią. Obowiązek ten spoczywa zarówno na dyrektorze szkoły, jak i na nauczycielu, któremu pod opiekę zostali powierzeni uczniowie. Niedopełnienie obowiązku, jakim jest zapewnienie bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć, może skutkować pociągnięciem nauczyciela mianowanego i dyplomowanego do odpowiedzialności dyscyplinarnej: nagana z ostrzeżeniem, zwolnienie z pracy, zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania, wydalenie z zawodu nauczycielskiego. Natomiast wszyscy nauczyciele, bez względu na stopień awansu, mogą zostać ukarani karami porządkowymi: upomnienie, nagana, kara pieniężna na podstawie Kodeksu pracy. Również na podstawie zapisów w Kodeksie pracy pracodawca (dyrektor szkoły), który w celu naprawienia wyrządzonej szkody wypłacił osobie poszkodowanej (uczniowi, który uległ wypadkowi)

odszkodowanie, może żądać od pracownika (nauczyciela) zwrotu wypłaconego odszkodowania (Kodeks pracy art. 114 – art. 122).

2.1.2.3. Praca z uczniem przewlekle chorym

Rozporządzenie z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach nakłada na nauczyciela obowiązek zwolnienia z wykonywania planowanych ćwiczeń ucznia, który w danym dniu uskarża się na dolegliwości zdrowotne, jednocześnie informując o tym jego opiekunów prawnych. W zdaniu tym jest mowa o jednorazowym zwolnieniu ucznia z zajęć WF-u przy jednodniowym złym samopoczuciu. Natomiast powstaje pytanie, co robić z uczniami cierpiącymi na choroby przewlekłe. Zwalniać ich, czy nie? Wszystko zależy od rodzaju choroby oraz jej natężenia. W sprawie tej bez wątplenia każdorazowo powinien wypowiedzieć się lekarz, ponieważ nie każdy przypadek tak naprawdę wymaga całkowitego wykluczenia ucznia z brania udziału w zajęciach sportowych. Lekarze często jednak ulegają presji rodziców i samego ucznia, wystawiając mu całoroczne zwolnienie z lekcji WF-u, mimo że tym samym pozbawiają młodego człowieka możliwości utrzymania dobrej kondycji fizycznej oraz prawidłowej postawy ciała.

Powstaje pytanie, jaki rodzaj schorzeń przewlekłych predysponuje ucznia do całkowitego zwolnienia z zajęć wychowania fizycznego? Odpowiedź brzmi: żadne (oprócz stanów ciężkich, jednak w takich przypadkach najczęściej nauka jest realizowana w toku indywidualnym). Należy jedynie w sposób przemyślany dobrać rodzaje ćwiczeń do ograniczeń wynikających ze schorzenia ucznia, aby dziecko z przewlekłym schorzeniem brało czynny udział w zajęciach. Oczywiście takie przedsięwzięcie nakłada na nauczyciela WF-u dodatkowe obowiązki i zwiększa odpowiedzialność za chorego ucznia. Dlatego większość nauczycieli nie dąży do tego, aby taki uczeń uczestniczył w lekcjach wychowania fizycznego i bez słowa sprzeciwu akceptują całoroczne zwolnienia lekarskie. Nauczyciel bez względu na to, jaką prezentuje postawę do zwalniania uczniów z zajęć, musi respektować opinię lekarza i przestrzegać zaleceń medycznych. Jedyne co może zrobić, to

przekonywać uczniów oraz ich rodziców o dobroczynnym wpływie kultury fizycznej na rozwój psychosomatyczny ucznia i ogólny stan jego zdrowia oraz zachęcać do brania udziału w lekcjach WF-u, oczywiście przy zachowaniu wszelkich środków bezpieczeństwa. Przyjrzyjmy się teraz bliżej kilku schorzeniom o charakterze przewlekłym, które mogłyby być powodem zwolnienia ucznia z aktywności fizycznej na lekcjach WF-u¹².

Epilepsja – to choroba układu nerwowego o złożonej etiologii, cechująca się występowaniem napadów padaczkowych. Ponieważ występują różne rodzaje napadów, np. napady częściowe z objawami prostymi lub złożonymi, napady zmysłowe, napady pierwotnie lub wtórnie uogólnione, napady toniczne i kloniczne; zadaniem nauczyciela jest dowiedzieć się jak najwięcej o chorobie konkretnego ucznia. Każdy uczeń z rozpoznaną epilepsją powinien przebywać pod opieką lekarza specjalisty i przyjmować odpowiednie leki. Reakcja na leki może być różna, czasem choroba może być opisana jako lekooporna, ale bywa przecież i tak, że organizm dobrze reaguje na leki i napady pojawiają się bardzo rzadko lub w ogóle. Pojawianiu się napadów z pewnością sprzyja zmęczenie, trudne sytuacje emocjonalne, nadmierny wysiłek fizyczny i umysłowy. Warto więc, aby nauczyciel miał stały kontakt z rodzicami ucznia, pielęgniarką szkolną, a w razie potrzeby powinien skonsultować się z lekarzem. Ponieważ aktywność fizyczna korzystnie wpływa na rozwój psychofizyczny dziecka i przyczynia się do zapobiegania licznym chorobom, nie należy zwalniać dzieci z zajęć wychowania fizycznego – również dzieci chorych na epilepsję. W ich wypadku należy dostosować rodzaj ćwiczeń do indywidualnego przypadku schorzenia. W czasie zajęć należy uważnie obserwować ucznia, ponieważ pojawienie się ataku epilepsji może być poprzedzone zmianami w wyglądzie lub zachowaniu dziecka.

Hemofilia – jest to wrodzona skaza krwotoczna. Zaburzenia w zakresie krzepnięcia krwi powodują łatwo pojawiające się i trudne do opanowania

---

¹² Kopeć D., <http://www.czerniejewo.org/pdf/ORGANIZACJA%20KSZTALCENIA%20UCZNIOW%20PRZEWLEKLE%20CHORYCH.pdf> [data dostępu: 10.01.2011].

krwawienia. W związku z tym panuje powszechne przekonanie, że dziecko to powinno być szczególnie chronione i traktowane inaczej niż jego koledzy. Po części jest to prawda, z tą jednak różnicą, że dziecko nie potrzebuje szczególnego traktowania, jedynie bezpiecznych dla jego ciała warunków. W przypadku uczniów z tym schorzeniem aktywny udział w zajęciach WF-u stoi pod dużym znakiem zapytania. Z pewnością nie wolno im brać udziału w kontaktowych grach zespołowych oraz wykonywać innych ćwiczeń, w czasie których występuje duże ryzyko narażenia na uraz. Zalecane są jednak takie zajęcia ruchowe jak: chodzenie, bieganie, taniec, gimnastyka, ponieważ korzystnie wpływają one na układ mięśniowy człowieka.

Astma oskrzelowa – jedną z częstych przyczyn zwalniania uczniów z lekcji wychowania fizycznego jest astma oskrzelowa. Dzieci z tym schorzeniem nie należy jednak zwalniać z zajęć, gdyż odpowiednio dobrany wysiłek fizyczny podnosi odporność organizmu i pozwala mu lepiej radzić sobie w okresach pogorszenia stanu zdrowia. Ćwiczenia zalecane dla uczniów z astmą to: krótkie biegi, gry zespołowe, gdzie wysiłek fizyczny naprzemiennie występuje z odpoczynkiem, gimnastyka, jazda na rowerze, tenis stołowy, sporty walki, łucznictwo, większość sportów zimowych, pływanie (wyjątek stanowią uczniowie chorujący na alergiczny nieżyt nosa). W przypadku tego schorzenia ważny jest nie tylko dobór odpowiednich ćwiczeń, ale również odpowiednie miejsce, gdzie uczniowie ćwiczą. Sala, w której odbywają się zajęcia, oraz wyposażenie i sprzęt używany w czasie zajęć nie powinien być nadmiernie zakurzony. Nie zawsze dla tych uczniów wskazane są zajęcia na świeżym powietrzu, np. duże zapylenie.

Cukrzyca – również uczniowie z tym schorzeniem potrzebują uprawiać wysiłek fizyczny i nie ma ku temu przeciwwskazań. Należy tylko pamiętać o kilku ważnych kwestiach:

- Istnieniu zależności pomiędzy wysiłkiem fizycznym a poziomem cukru we krwi;

- Możliwością wykonania pomiaru poziomu cukru przed wysiłkiem fizycznym, a nawet, gdy zajdzie taka konieczność, w trakcie ćwiczeń;
- Możliwości podniesienia (poprzez picie, jedzenie, tabletkę z glukozą) lub obniżenia (podanie insuliny) poziomu cukru przed lub w czasie zajęć;
- Dostosowanie poziomu wysiłku fizycznego do wydolności organizmu;
- Szczególne znaczenie uprawianie ruchu ma dla dzieci z cukrzycą typu drugiego, która jest wynikiem nadwagi i otyłości.

Zachęcanie uczniów do brania udziału w lekcjach WF-u nie tylko korzystnie wpływa na ich rozwój i stan zdrowia, ale również ma duże znaczenie w relacjach z rówieśnikami. Biorąc udział w tym, co dzieje się na lekcji wychowania fizycznego, uczeń integruje się z klasą i nie musi czuć się inny i wyobcowany z powodu swojego schorzenia. Ponadto przypadek choroby w klasie jest szansą dla innych uczniów na poznanie tej choroby oraz tego, w jaki sposób sobie z nią radzić. Nauczyciel swoją wiedzę o chorobie powinien przekazać uczniom i poprosić ich, aby wspólnie z nim zwracali w czasie zajęć uwagę na chorego. To, co umknie nauczycielowi, może zostać zauważone przez klasę, ponadto jest to dla uczniów dobrą lekcją odpowiedzialności za drugiego człowieka. Uczestnictwo uczniów ze schorzeniami przewlekłymi w lekcjach WF-u to dla nauczyciela wychowania fizycznego duże wyzwanie. I choć zaleca się, aby dzieci w miarę możliwości uczestniczyły aktywnie w zajęciach, to nauczyciel nie może czuć się przymuszony, aby tacy uczniowie ćwiczyli na jego lekcjach. Jeśli nauczyciel nie czuje, że może uczniowi w czasie lekcji zapewnić bezpieczne warunki pracy, albo że sobie poradzi z objawami schorzenia, które mogą pojawić się na skutek wysiłku fizycznego, to lepiej, aby uczeń był zwolniony z zajęć.

2.1.3. Dokumentowanie zajęć lekcyjnych

Nauczyciel zobowiązany jest do tworzenia dokumentów związanych z planowaniem zajęć oraz z ich przebiegiem. Dokumenty te mogą podlegać kontroli przez organy do tego uprawnione, np. dyrekcję szkoły, kuratorium.

Do dokumentów związanych z procesem planowania zaliczamy:

- plan wynikowy,
- plan metodyczny lekcji w ujęciu czynnościowym.

Dokumenty rejestrujące przebieg zajęć to:

- dziennik lekcyjny,
- dokumenty związane z monitorowaniem postępów ucznia.

2.1.3.1. Plan wynikowy

Na początku roku szkolnego nauczyciel tworzy dla każdej klasy roczny plan wynikowy. Dokument ten zawiera opis oczekiwanych wyników nauczania w konkretnej klasie, przy zastosowaniu odpowiedniego materiału nauczania. Na plan ten składają się następujące punkty:

- Dział programowy – ogólna nazwa tematyki, która będzie realizowana w klasie (np. lekkoatletyka, gimnastyka, piłka ręczna);
- Temat lekcji – zdanie (zdania) precyzujące, co będzie przedmiotem nauczania w konkretnej tematyce (np. bieg na dystans 100 m, skok w dal, ćwiczenia podnoszące sprawność ogólną, doskonalenie podań w biegu, rzuty na bramkę);
- Liczba godzin – określenie, ile godzin lekcyjnych nauczyciel chce przeznaczyć na realizację jednego tematu;
- Wymagania programowe – podstawa programowa formułuje wymagania ogólne i szczegółowe dla poszczególnych etapów edukacji;
- Planowane sprawdziany – w tej części planu zapisujemy wszystkie sprawdziany, które przewidujemy przeprowadzić po zakończeniu danej

grupy tematycznej oraz te wykonywane w czasie poszczególnych zajęć lekcyjnych;

- Termin realizacji – wstępne zaplanowanie terminów, w których poszczególne działania będą realizowane, np. biegi długodystansowe należy zaplanować w okresie wczesnojesiennym lub wiosennym, ponieważ najczęściej odbywają się one na zewnątrz.

Zobaczmy, jak wygląda fragment przykładowego planu wynikowego z zajęć wychowania fizycznego – dział tematyczny: lekkoatletyka.

Plan wynikowy – przykład¹³

Dział	Tematyka	Liczba godzin	Umiejętności		Sprawdziany	Termin
			Podstawowe	Ponadpodstawowe		
Lekkoatletyka	Skok w dal	2 godziny	Prawidłowe wykonanie skoku	Prawidłowe wykonanie skoku – technika rozbiegu i odbicia. Pozycja spalona	II godzina lekcyjna	miesiąc IX

2.1.3.2. Plan metodyczny lekcji w ujęciu czynnościowym

Plan metodyczny lekcji w ujęciu czynnościowym to konkretny plan pokazujący, w jaki sposób będą wyglądać poszczególne godziny lekcyjne. Plan metodyczny zastąpił wcześniej obowiązujący konspekt lekcyjny, którego struktura sprzyjała przedmiotowemu traktowaniu ucznia, bowiem tylko nauczyciel miał jasno określone zadania do wykonania i wobec tego miał możliwość sterowania uczniem. Nauczyciel wiedział więc, że zgodnie z konspektem lekcji ma nauczyć uczniów skoku w dal, natomiast nigdzie nie zostało zapisane, jakie efekty tej nauki mają być po stronie ucznia (czego uczeń ma się nauczyć). W przeciwieństwie do konspektu, plan metodyczny zawiera (w części wstępnej) jasno sformułowane

¹³ Opracowanie własne na podstawie Ulatowski W., http://www.wychowaniefizyczne.pl/userfiles/_download/tlek_wojtekplanowanie.pdf [data dostępu: 09.01.2011].

zadania, które uczeń ma zrealizować w czasie lekcji. Poniżej przedstawiono część wstępną planu metodycznego, z rozpisanymi zadaniami ucznia.

Plan metodyczny w ujęciu czynnościowym – część wstępna¹⁴

Plan metodyczny lekcji w ujęciu czynnościowym

Zadania główne: nauka skoku w dal techniką naturalną.

Zadania szczegółowe:

Zdolności koordynacyjno-kondycyjne:

Uczeń wzmacnia mięśnie kończyn dolnych, poprawia skoczność (wybicie), ćwiczy bezpieczny „upadek”.

Umiejętności:

Uczeń wykona skok w dal z rozbiegu z prawidłowym odbiciem się od progu.

Potrafi dokonać prawidłowego pomiaru odległości skoku.

Wiadomości:

Uczeń zna zasady obowiązujące w ćwiczeniu – skok w dal, zna pojęcie „pozycja” spalona, zna skuteczne techniki rozbiegu i wybicia, zna zasady stosowane przy pomiarze odległości skoku.

Usamodzielnienie:

Uczeń potrafi zadbać o bezpieczeństwo innych i swoje w czasie wykonywania ćwiczenia.

Potrafi samodzielnie zaplanować rozbieg i odbicie oraz przekazać zasady ćwiczenia innym.

Jak widzimy, zadania w planie metodycznym dzielą się na ogólne i szczegółowe. W ramach zadań szczegółowych zostało jasno sformułowane, co uczeń dzięki zajęciom powinien osiągnąć w zakresie:

---

¹⁴ Opracowanie własne na podstawie Ulatowski W., http://www.wychowaniefizyczne.pl/userfiles/_download/tlek_wojtekanowanie.pdf [data dostępu: 18.01.2011].

- zdolności koordynacyjno-kondycyjnych – jaki rodzaj zdolności poprzez zastosowane ćwiczenia będzie rozwijany;
- umiejętności – co uczeń będzie potrafił wykonać po zajęciach;
- wiadomości – jakie wiadomości uczeń zdobędzie dzięki ćwiczeniom;
- samodzielności – w jakim zakresie uczeń stanie się bardziej samodzielny dzięki zajęciom.

W głównej części planu nauczyciel opisuje czynności (zadania) ucznia oraz zadania nauczyciela, a także metody pracy, które będą zastosowane do realizacji określonych zadań. Zobaczmy, jak to wygląda na przykładzie.

Plan metodyczny w ujęciu czynnościowym – część główna¹⁵

Część lekcji	Czynności uczniów docelowe	Czynności uczniów	Czynności nauczyciela	Metody
Wstępna	Przygotowanie się do zajęć, nastawienie na aktywny udział w nich	Deklaruje gotowość do zajęć. Słucha informacji przekazywanych przez nauczyciela	Sprawdza listę obecności i przygotowanie uczniów do ćwiczeń. Udziela uczniom informacji na temat przebiegu zajęć	Pogadanka
Główna I.	Przygotowanie organizmu do wysiłku fizycznego. Poprawa sprawności w zakresie: przyspieszenia i skoczności	Wykonanie ćwiczeń wchodzących w skład rozgrzewki: - bieg w miejscu, przysiady z wyskokiem itp.	Propozycja konkretnych ćwiczeń. Obserwacja poprawności ich wykonania przez grupę	Zadaniowa
Główna II.	Nauka skoku w dal technika naturalną	Wykonanie ćwiczeń: - bieg z przyspieszeniem - wybiec z progu - lądowanie w pozycji kucznej z zachowaniem bezpieczeństwa	Omówi technikę skoku w dal: - rozbieg - odbicie - lot - lądowanie; przybliży zasady pomiaru długości skoku i dokonywania oceny pozycji spalonej. Zadba o bezpieczeństwo uczniów w czasie ćwiczenia	Zadaniowa
Końcowa	Wyciszenie organizmu po wysiłku	Wykonanie ćwiczeń rozluźniających	Zaproponowanie ćwiczeń rozluźniających	Modelowanie

¹⁵ Ibidem.

Plan metodyczny w części głównej dzieli lekcję na trzy części:

- Wstępną, której przebieg może mieć jednakowy schemat w planach dotyczących różnej tematyki;
- Główną, którą możemy podzielić na dwie lub więcej podczęści. W tej części znajdują się zapisy związane z konkretną tematyką;
- Kończącą – zamykająca zajęcia.

W planie metodycznym są opisane w sposób konkretny zadania, jakie w czasie lekcji ma wykonać uczeń oraz jakie ma wykonać nauczyciel. Zadania ucznia i nauczyciela zmierzają w jednym kierunku – naukę określonych, jako **zadanie główne**, czynności (np. naukę skoku w dal). Czynności docelowe określają bardziej szczegółowo kierunek działań, tworząc ramy lekcji, np. przygotowanie do lekcji, rozgrzewka, nauka skoku, rozluźnienie. Jak widać, plan metodyczny nie zakłada ograniczeń czasowych na realizację poszczególnych zadań. Dzięki temu nauczyciel ma większą swobodę działania.

2.1.3.3. Dziennik lekcyjny

Nieodzownym atrybutem, który kojarzy się każdemu z nauczycielem i szkołą, jest dziennik lekcyjny. Wszyscy pamiętamy ze szkoły, że zawierał on listę klasy – imiona i nazwiska uczniów, służył do sprawdzania listy obecności, zapisywania ocen z konkretnych przedmiotów oraz wyszukiwania nazwisk uczniów, którzy mają być odpytani.

Jednak dziennik lekcyjny to coś więcej niż spis nazwisk uczniów i ich ocen. To dokument, w którym nauczyciel na bieżąco rejestruje realizowany materiał. Umieszcza on tu również informację, jaki program nauczania ze Szkolnego zestawu programów nauczania będzie realizował w danej klasie w danym roku szkolnym. Każde przeprowadzone przez nauczyciela zajęcia wymagają zapisu w dzienniku w postaci podania tematu zajęć. Zapisy w dzienniku powinny być zgodne z planem wynikowym, czyli jeżeli plan wynikowy zakłada, że uczniowie klasy II gimnazjum najpierw będą mieć zajęcia z gimnastyki, a potem piłki ręcznej, to właśnie taka kolejność tematów musi widnieć w dzienniku. W dzienniku

zapisujemy także przeprowadzane sprawdziany. Tematy zajęć muszą być wpisane w odpowiednią rubrykę, tzn. muszą odpowiadać dniu (konkretna data) i godzinie lekcyjnej, czyli pozostawać w zgodzie z tygodniowym planem nauczania. W dzienniku odnotowuje się również frekwencję uczniów na konkretnych zajęciach, a także ich postępy w nauce w postaci ocen.

Obok tradycyjnych papierowych dzienników lekcyjnych od początku roku szkolnego 2009/2010 szkoły mają możliwość prowadzenia dzienników w formie elektronicznej. Możliwość taką daje rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 16 lipca 2009 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. Nr 116, poz. 977).

Elektroniczny dziennik lekcyjny, zwany w skrócie e-dziennikiem, daje nauczycielowi większe możliwości aniżeli jego papierowy odpowiednik. Również tu, jak i w tradycyjnym dzienniku lekcyjnym, odnotowuje się tematykę zajęć, frekwencję na lekcji, postępy ucznia w nauce, uwagi co do jego zachowania oraz terminy planowanych sprawdzianów. Istnieją różne wersje dzienników elektronicznych, dlatego trudno jest wymienić wszystkie rodzaje informacji, które nauczyciel może w nim umieścić, a które nie znajdują swojego miejsca w dzienniku papierowym. Niewątpliwie elektroniczny dziennik lekcyjny posiada trzy atuty:

- Zawarte w nim informacje dostępne są zarówno dla nauczycieli, w tym wychowawcy klasy i dyrektora szkoły, jak i dla samych uczniów oraz ich opiekunów prawnych;
- Zamieszczane w e-dzienniku informacje są aktualne (np. rodzic może przeczytać wpis tego samego dnia, w którym był zamieszczony) i rzetelne (pochodzą bezpośrednio od nauczyciela, nie są przekazywane przez osoby trzecie, np. ucznia), co sprzyja komunikacji pomiędzy nauczycielem a innymi osobami zaangażowanymi w proces edukacji;

- Pozwala na szybkie przetwarzanie i analizowanie zapisanych w nim danych (np. zliczanie frekwencji i przedstawianie ich w postaci wykresu słupkowego);

Jednak pomimo swych atutów elektroniczny dziennik lekcyjny stanowi tylko uzupełnienie tego w formie papierowej, gdyż nie każda szkoła posiada techniczne możliwości prowadzenia e-dziennika.

2.1.3.4. Arkusz monitorowania postępów ucznia

Jest to dokument, który nie jest obligatoryjny, ale w pracy nauczyciela ma duże znaczenie. Dzięki niemu nauczyciel nie tylko rejestruje to, co dzieje się na zajęciach, ale przede wszystkim ma wiedzę na temat uczniów. Na arkuszu może być gromadzona wiedza o uczniu z takich zakresów jak obecność na zajęciach, aktywny udział w zajęciach, poziom aktywności w czasie zajęć (nie chodzi tu tylko o przystąpienie do zajęć w stroju sportowym), poziom umiejętności, poziom sprawności czy umiejętność wykorzystania nabytej wiedzy praktycznej i teoretycznej w życiu codziennym.

Na arkuszu nauczyciel ma możliwość zapisania tego wszystkiego, na co nie ma miejsca w dzienniku lekcyjnym:

- konkretne wskaźniki uzyskane w poszczególnych ćwiczeniach,
- jak bardzo aktywny pozostaje uczeń w czasie zadań (np. gry zespołowe) i dyskusji,
- jak kształtują się jego relacje z kolegami,
- jakie jest jego nastawienie do zajęć i nauczyciela,
- dodatkowe uwagi na temat zdrowia, samopoczucia i problemów ucznia.

Oczywiście każdej zapisanej informacji musi towarzyszyć aktualna data.

Dane zgromadzone na arkuszu monitorowania pozwolą nauczycielowi przede wszystkim na śledzenie rozwoju ucznia w zakresie wychowania fizycznego, pozwolą na dostrzeżenie problemów np. natury zdrowotnej, brak umiejętności współdziałania; ocenę zaangażowania w zajęcia oraz ograniczenia w osiągnięciu lepszych wyników (np. trudna sytuacja finansowa rodziny sprawia, iż uczeń ćwiczy

w za małym obuwie). Dodatkowo informacje zgromadzone na arkuszu mogą wspomagać nauczyciela w kwestiach spornych co do ocen (semestralnych, końcowych) uzyskanych przez uczniów.

2.2. Sportowe zajęcia pozalekcyjne

Wszystkie zajęcia pozalekcyjne organizowane na terenie szkoły mają (a przynajmniej powinny mieć) charakter dobrowolny. Zmuszanie uczniów do uczestniczenia w nich jest rzeczą nie do przyjęcia. Może to czynić nauczyciel WF-u (np. traktując „łagodniej” uczniów biorących udział w zajęciach pozalekcyjnych), szkoła (np. uczniom nieuczestniczącym w lekcjach religii oferuje się dodatkowe lekcje wychowania fizycznego) i sami rodzice (np. często bywa tak, że rodzice przenoszą swoje marzenia dotyczące kariery sportowej na dziecko).

Udział w zajęciach sportowych odbywających się poza lekcjami WF-u ma wynikać z zainteresowań i rzeczywistych potrzeb uczniów. Nie wystarczy więc mieć świetny, w swoim własnym przekonaniu, pomysł na dodatkowe zajęcia, trzeba jeszcze poznać oczekiwania uczniów – i to powinno być pierwszym punktem na liście nauczyciela planującego organizację sportowych zajęć pozalekcyjnych. Kolejnym krokiem jest zmotywowanie uczniów, także tych mniej zainteresowanych sportem, do wzięcia udziału w zajęciach pozalekcyjnych, które mogą się przecież dla nich wiązać z szeregiem niewymiernych korzyści:

- Uczniowie biorąc udział w takich zajęciach mają szansę, aby wolny czas spędzić w sposób aktywny, odkryć nowe zainteresowania i być może odnaleźć sposób na dalsze życie (np. sport zawodowy);
- Aktywność fizyczna pozytywnie wpływa na rozwój psychosomatyczny i ogólny stan zdrowia, a jedna godzina zegarowa (2 x 45 minut pomniejszone o część organizacyjną) ruchu tygodniowo to niezbyt dużo;
- Nauczyciel ma szansę na zaszczepienie swoich pasji w młodych ludziach, podstawa programowa zaś nie daje takich możliwości;

- Pozalekcyjne zajęcia sportowe są również dla nauczyciela szansą na wykazanie się przed organami nadzorującymi jego pracę; a ponadto są wpisane w ich rozwój zawodowy.

W przypadku, gdy uczniowie nie deklarują chęci uczestnictwa w pozalekcyjnych zajęciach sportowych i nauczyciel stara się ich do tej aktywności namówić, musi on najpierw starannie poznać ich możliwości psychofizyczne, tzn. sprawdzić, w czym są naprawdę dobrzy. Jeśli zaproponowane zajęcia będą niezgodne z możliwościami uczniów, nawet ich pierwotnie pozytywne nastawienie ulegnie zmianie. Dlatego nie proponujemy uczniom z dużą potrzebą ruchu zapasów, które będą odbierane przez nich jako sport bardziej statyczny albo nie organizujemy zajęć z biegów długodystansowych, jeżeli uczniowie wykazują się małą wytrzymałością.

Kolejnym krokiem do poznaniu możliwości i oczekiwań uczniów co do pozalekcyjnych zajęć sportowych jest zrobienie rozeznania odnośnie możliwości lokalowych i sprzętowych. Warto zwrócić uwagę, że zajęcia takie niekoniecznie muszą mieć miejsce na terenie szkoły. Być może istnieją inne ośrodki sportowe w danej miejscowości, które zgodzą się udostępnić swoje obiekty, a także sprzęt sportowy na rzecz zajęć. Ponadto nauczyciel w wyniku własnej inicjatywy (w porozumieniu z dyrekcją) może zdobyć pieniądze na sfinansowanie zakupu (lub wypożyczenia) sprzętu potrzebnego do organizacji zajęć sportowych, rozbudowy obiektów sportowych na terenie szkoły, a także na organizację wyjazdów uczniów (drużyn lub pojedynczych zawodników) na zawody.

Nauczyciel, podejmując się organizacji pozalekcyjnych zajęć sportowych, powinien opracować program takich zajęć zwany autorskim (lub własnym) programem zajęć pozalekcyjnych. W takim opracowaniu powinny znaleźć się następujące punkty:

- Nazwa programu lub tematyka, jakiej on dotyczy, np. autorski program pozalekcyjny z piłki koszykowej;
- Autor (autorzy) programu;

- Zadania programu – krótki opis, dlaczego program powstał, co skłoniło autora do zaproponowania zajęć poświęconych konkretnej tematyce. Opis taki może znaleźć się również pod nagłówkiem „Wstęp”;
- Charakterystyka placówki – autor powinien dokonać opisu bazy lokalowej i wyposażenia oraz określić, do jakiej grupy uczniów program jest skierowany;
- Cele edukacyjne – określenie, jakie korzyści pod względem poznawczym mają uczniom dać zajęcia, np. uświadomienie potrzeby zwiększenia własnej aktywności fizycznej;
- Szczegółowe treści kształcenia – opis, jaka tematyka będzie poruszana na zajęciach, jakiego rodzaju czynności będą wykonywane, np. ćwiczenia wzmacniające mięśnie nóg, doskonalenie techniki kozłowania piłki;
- Działania wychowawcze – określenie, jakich korzyści pod względem wychowawczym możemy spodziewać się dzięki realizacji zajęć, np. promowanie przestrzegania zasady fair play, nauka dyscypliny i samokontroli w zakresie własnej aktywności fizycznej;
- Procedury osiągnięcia celów – pokazanie, w oparciu o jakie zasady i metody nauczania nauczyciel będzie zamierzał realizować zajęcia z podziałem na: metody nauczania (np. metoda analityczna, kompleksowa); metody przekazywania wiadomości (nauka poprzez pogadanki, dyskusje, pokaz); formy prowadzenia zajęć (np. prezentacja fragmentów gry, gra właściwa);
- Osiągnięcia ucznia po zrealizowaniu programu – opis, co dzięki udziałowi w zajęciach osiągnie uczeń, np. będzie znał zasady obowiązujące w danej dyscyplinie sportu, której dotyczą zajęcia (koszykówka), będzie spędzał wolny czas w sposób aktywny, pozna zasady i nabierze umiejętności „zdrowej” rywalizacji;
- Bibliografia – wykaz literatury (źródła książkowe i internetowe), z których autor korzystał przy opracowywaniu programu.

Zarówno układ przedstawionych wyżej elementów, jak i forma ich podania (np. pominięcie lub zmiana nazwy nagłówka), mogą być różne. Ważne jest jednak,

aby wszystkie informacje wymienione w punktach 1–10 znalazły się w programie. Zawartość programu można rozszerzyć również o takie informacje jak: szczegółowy plan działania – kiedy i przez kogo będą realizowane konkretne działania, jaki udział w realizacji zajęć będzie mieć szkoła, zasady rekrutacji oraz uczestnictwa w zajęciach, jakie formy sprawdzenia efektywności zajęć są przewidziane (ewaluacja), np. sprawdziany umiejętności uczestników, zawody szkolne, zajęcia pokazowe, zawody międzyszkolne. Opracowanie programu zajęć pozalekcyjnych to tylko początek. Trzeba jeszcze w odpowiedni sposób zachęcić uczniów do wzięcia w nich udziału. Dużą rolę odgrywają tutaj cechy osobowościowe nauczyciela i rodzaj relacji występujący pomiędzy nauczycielem a uczniami. Zajęcia pozalekcyjne nie muszą być utrzymane w takim schemacie jak zajęcia lekcyjne, mogą być prowadzone w sposób mniej konwencjonalny, bardziej humorystyczny, ale podobnie jak lekcje z wychowania fizycznego muszą być bezpieczne. W żadnym wypadku nie wolno podczas nich narażać uczniów na utratę zdrowia lub życia.

Przebieg zajęć pozalekcyjnych również musi być dokumentowany. I podobnie jak w przypadku zajęć szkolnych, tak i tutaj służy do tego dziennik (zajęć pozalekcyjnych). Powinny się w nim znaleźć następujące informacje:

- Rodzaj zajęć np. zajęcia sportowe z piłki koszykowej;
- Nazwisko osoby odpowiedzialnej za przebieg zajęć – realizację programu;
- Termin realizacji zajęć – data;
- Tematyka/treść zajęć – jakie czynności były na zajęciach wykonywane, jaka tematyka poruszana;
- Nazwisko osoby prowadzącej zajęcia – kto dokładnie prowadził zajęcia z danej tematyki. Nie zawsze zajęcia prowadzi osoba, która je organizuje, np. zasady gry i sędziowania może prowadzić sędzia sportowy zaproszony na zajęcia;
- Liczba godzin przeznaczona na konkretny temat;
- Liczba osób biorąca udział w zajęciach;

- Lista obecności – spis nazwisk uczestników, którzy zadeklarowali uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych oraz wykaz ich udziału (daty, kiedy byli obecni lub nieobecni);
- Uwagi – dobrze, aby w dzienniku znalazło się miejsce, gdzie prowadzący zajęcia będzie mógł zapisywać wszelkie swoje spostrzeżenia co do przebiegu zajęć oraz jego uczestników.

Zajęcia pozalekcyjne powinny odbywać się zgodnie z ustalonym harmonogramem (dzień tygodnia i godzina). Dziennik zajęć pozalekcyjnych należy uzupełniać systematycznie. Pozalekcyjne zajęcia sportowe organizowane dla uczniów wpływają na tworzenie pozytywnego wizerunku szkoły, który funkcjonuje zarówno w jej obrębie, jak i na zewnątrz. Różnorodne i ciekawie prowadzone zajęcia będą przyciągać uczniów, rozbudzać w nich nowe pasje, uczyć, jak zdrowo i aktywnie żyć. Organizacja i udział szkoły w różnych zawodach, olimpiadach czy pokazach zareklamuje ją jako placówkę przedsiębiorczą, zatrudniającą kreatywnych nauczycieli, dbającą o wielokierunkowy rozwój ucznia.

3. Równouprawnienie w zawodzie nauczyciela

Zawód nauczyciela, tak jak inne profesje, nie jest wolny od różnych negatywnych zjawisk. Jednym z nich jest dyskryminacja osoby nauczyciela ze względu na płeć. Nierówne traktowanie na rynku pracy dotyka przede wszystkim kobiet. W przypadku zawodu nauczyciela opinia taka może wydawać się dziwna, ponieważ kiedy spojrzymy na stan zatrudnienia w polskich szkołach stwierdzimy, że około 80%¹⁶ kadry stanowią kobiety. Niestety, feminizacja środowiska sprzyja powstawaniu zjawiska dyskryminacji w zatrudnianiu kobiet w szkole.

Problem dyskryminacji ze względu na płeć jest zjawiskiem niestety dość powszechnym, nie tylko w Polsce. Rządy różnych państw starają się z tym walczyć

---

¹⁶ <http://kielce.naszemiasto.pl/arttykul/50109,feminizacja-zawodu-nauczycielskiego,id,t.html> [data dostępu:18.01.2011].

za pomocą aktów prawnych oraz kampanii społecznych zmieniających świadomość ludzi, a przede wszystkim osób odpowiedzialnych za zatrudnienie. W przypadku szkół osobą decyzyjną w sprawach zatrudniania nauczycieli jest dyrektor szkoły, przy czym słowo „zatrudnianie” nie odnosi się w tym kontekście wyłącznie do czynności, jaką jest danie pracy osobie na stanowisku nauczyciela, ale również do takich kwestii jak: zarobki, awans zawodowy, szkolenia, dodatkowe godziny itp.

Ponieważ każdy lub każda z nas może paść ofiarą nierównego traktowania na rynku pracy, warto wiedzieć, gdzie szukać prawnych zapisów odnoszących się do nierównego traktowania, czyli dyskryminowania ze względu na różne czynniki, m.in. płeć. Wobec tego najpierw przyjrzymy się, co na temat nierównego traktowania mówią nam takie akty prawne jak:

- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej,
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej,
- Kodeks pracy.

Następnie zajmiemy się zjawiskiem, jakim jest feminizacja zawodu nauczyciela, gdyż wpływa ono w sposób istotny na brak równego traktowania kobiet i mężczyzn zatrudnionych w szkole.

3.1. Prawne uregulowania dotyczące równouprawnienia kobiet i mężczyzn w zatrudnieniu

Na temat równego traktowania kobiet i mężczyzn na rynku pracy możemy znaleźć zapisy w Karcie Praw Podstawowych Człowieka, Konstytucji oraz w Kodeksie pracy. Artykuł 21 Karty mówi ogólnie o zakazie dyskryminacji ze względu na płeć. Dopiero artykuł 23 nakazuje zachowanie równości pomiędzy mężczyzną i kobietą „w sprawie zatrudnienia, pracy i wynagrodzenia” (treść Karty Praw Podstawowych do pobrania znajduje się na stronie <http://eur-lex.europa.eu/pl/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303PL.01000101.htm>).

Również Konstytucja Rzeczypospolitej w artykule 33 zwraca uwagę na konieczność posiadania równych praw przez kobiety i mężczyzn, w szczególności w zakresie kształcenia, zatrudnienia, awansów, równego wynagradzania za tę samą pracę (treść konstytucji RP jest do pobrania na stronie <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>).

Bardziej szczegółowo na temat równego traktowania w zatrudnieniu wypowiada się Kodeks pracy. Zawarte w nim zapisy definiują, kiedy mamy do czynienia z dyskryminacją (nierównym traktowaniem) pośrednią i bezpośrednią, oraz których działań nie można uznać za przejaw dyskryminacji. Artykuł 18 kodeksu nakazuje równe traktowanie pracowników bez względu na płeć w zakresie zatrudniania i zwalniania, warunków zatrudnienia, awansów i podnoszenia kwalifikacji. Naruszeniem zasady równego traktowania jest różnicowanie sytuacji pracownika, np. kobiety i mężczyzny, przy zawieraniu umowy o pracę i jej rozwiązywaniu, proponowanie innych warunków zatrudnienia i wynagrodzenia za pracę o tej samej lub porównywalnej wartości¹⁷, pozbawianie lub utrudnianie możliwości awansu, pomijanie przy przyznawaniu innych świadczeń związanych z wykonywaniem pracy, hamowanie rozwoju zawodowego poprzez uczestnictwo w szkoleniach.

Z dyskryminacją nie mamy do czynienia w takich sytuacjach jak:

- Niezatrudnienie pracownika z uwagi na niespełnianie przez niego rzeczywistych wymagań na stanowisko;
- Zmiana wymiaru czasu pracy podyktowana przyczynami niezależnymi od pracownika (płci, niepełnosprawności, religii itp.);
- Stosowanie odrębnych przepisów w stosunku do niepełnosprawnych pracowników lub tych, którzy sprawują opiekę nad dzieckiem;
- Branie pod uwagę stażu pracy przy zatrudnianiu, zwalnianiu, awansowaniu, kierowaniu na szkolenia;

---

¹⁷ Prace o porównywalnej wartości to takie prace do wykonywania, których pracownicy muszą posiadać kwalifikacje zawodowe na tym samym poziomie (np. wykształcenie, praktyka zawodowa) oraz włożyć w ich wykonywanie taki sam wysiłek i ponosić za nie taką samą odpowiedzialność.

- Okresowe działania zmierzające do wyrównania szans pracowników na zmniejszenie występujących nierówności.

Za przejaw dyskryminowania uważa się również zachęcanie innej osoby lub nakazanie jej nierównego traktowania pracowników, np. ze względu na płeć (<http://kodeks-pracy.org>).

Sprawę równego traktowania kobiet i mężczyzn jako pracowników mogą również regulować wewnętrzne dokumenty tworzone przez szkołę. Przykładem dokumentu, w którym może znaleźć się zapis o równym traktowaniu, jest regulamin szkoły. Mogą tam być zacytowane artykuły pochodzące z wyżej opisanych aktów prawnych lub własne sformułowania. Ponadto mogą zostać określone sposoby zapobiegania i zwalczania wszelkich przejawów dyskryminowania pracowników ze względu na płeć oraz inne czynniki.

3.2. Feminizacja środowiska nauczycieli jako czynnik sprzyjający nierównemu traktowaniu ze względu na płeć

W polskich szkołach ponad 80% kadry nauczycielskiej stanowią kobiety. Powody, dla których tak się dzieje, mogą być następujące¹⁸:

- Stereotypowy podział zawodów na kobiece i męskie. Zawody kobiece to zawody związane z komunikacją, opieką, kosmetyką, gastronomią. Zawody męskie to zawody techniczne, budowlane, mechaniczne, górnicze. A więc zawód nauczyciela postrzegany jest jako bardziej kobiecy;
- Większe naturalne zainteresowanie kobiet aniżeli mężczyzn wyborem studiów na kierunkach nauczycielskich, psychologicznych, pedagogicznych, terapeutycznych;

---

¹⁸ Bednarska M., http://www.nnz.gwsh.pl/pliki/EiD_luty_2009_Feminizacja_zawodu.pdf [data dostępu: 18.01.2011].

- Niskie pensje nauczycieli – mężczyźni często są uważani za „głowy rodziny” oraz ich głównych żywicieli, dlatego też niskie zarobki odstrasza ich od pracy na stanowisku nauczyciela;
- Zawód nauczyciela nie daje dużych możliwości zrobienia kariery, dlatego w przypadku cech, jakie są przypisywane mężczyznom: współzawodnictwo, potrzeba sukcesu, chęć władzy i dominacji; jest to zawód przez nich mało pożądanym;
- Specyfika pracy nauczyciela, stosunkowo mała ilość godzin pracy w tygodniu wydaje się być bardziej odpowiednia dla kobiet, które prowadzą dom i zajmują się dziećmi. W przypadku wielu mężczyzn praca zawodowa jest jedynym lub głównym rodzajem aktywności;
- Obawa mężczyzny-nauczyciela przed wejściem w świat kobiet i nabraniem pewnych cech postrzeganych jako zniewieścienie, np. opiekuńczość, niska decyzyjność, plotkarstwo.

Powody, dla których jedynie co piąty nauczyciel w szkole to mężczyzna, mogą być też inne, ale nie umniejsza to faktu, że ich mała liczebność w zawodzie sprawia, że płęć męska spostrzegana jest jako towar deficytowy przede wszystkim w szkołach podstawowych i gimnazjach. Na wyższych szczeblach edukacji (szkoły średnie i wyższe) dysproporcje w zatrudnieniu się zmniejszają.

Faktem pozostaje, że w zawodzie nauczyciela pracuje mniej mężczyzn niż kobiet, ale rodzi się pytanie, czy ma to jakieś znaczenie dla procesu edukacji dzieci i młodzieży? Czy płęć wpływa na to, jakim ktoś jest pracownikiem, a w przypadku szkoły – nauczycielem? Niestety, nie ma jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. O tym, jakimi jesteśmy pracownikami, decydują nie tylko nasze kwalifikacje zawodowe, ale również cechy osobowościowe. Są one indywidualną predyspozycją każdego człowieka, nie mniej jednak natura wyposażyła kobietę i mężczyznę w nieco inny ich zestaw. U kobiet dominują takie cechy jak opiekuńczość, łagodność, wyrozumiałość, ale również kierowanie się emocjami, trudności w podejmowaniu decyzji, szczególnie w sytuacjach trudnych, drobiazgowość.

Natomiast u mężczyzn częściej możemy się doszukać takich cech jak: spokój, zdystansowanie, analityczność, konkretność, całościowe ujmowanie sytuacji. Oczywiście takie przypisywanie cech ma charakter stereotypowy, ponieważ możemy znaleźć kobiety z „męskim” zestawem cech i odwrotnie. Cechy osobowościowe będące na wyposażeniu kobiety i mężczyzny będą decydowały o tym, że w pewnych sytuacjach, np. rozmowa z uczniem, pocieszenie go – lepiej będą sobie radziły kobiety, w innych, np. przywołanie grupy do porządku – mężczyźni. W życiu szkoły dochodzi do różnych sytuacji i dlatego dobrze, jeżeli znajdują się w niej nauczyciele – kobiety i mężczyźni, radzący sobie w różnych sytuacjach.

Ponieważ kobiet-nauczycielek jest dużo, nie dziwi fakt, że w szkolnictwie występuje zwiększone zapotrzebowanie na nauczycieli-mężczyzn. Dlatego zdarza się, że dyrektorzy placówek preferują w zatrudnianiu mężczyzn i nie tylko są bardziej skłonni przyznać im wolne stanowisko pracy, ale również zaoferować lepsze warunki (prowadzenie dodatkowych zajęć, większe zarobki, lepsza i pełniejsza oferta szkoleniowa). Także na poziomie mniej formalnym (nie mającym związku z awansem, doksztalcaniem się) mężczyzna może być lepiej traktowany niż jego koleżanka o porównywalnych kwalifikacjach, np. dyrekcja „przymyka oko” na notoryczne spóźnianie się nauczyciela-mężczyzny na lekcje, w przypadku nauczyciela-kobiety nawet jednorazowe spóźnienie może być powodem do nieprzyjemnej rozmowy.

Często bywa też tak, że dyrektorzy szkół poddają się sugestii rodziców, którzy woleliby, aby ich dzieci, przynajmniej pewnych przedmiotów, np. wychowania fizycznego, uczyli mężczyźni. Co więcej, również niektórzy uczniowie uważają, że pewne przedmioty nauczane przez mężczyznę są przez nich lepiej przyswajane, np. matematyka, fizyka, WF. Tak więc nic dziwnego, że władze szkół dążą do zatrudniania mężczyzn – w ten sposób spełniają nie tylko swoje założenia (często oparte na stereotypach), ale również oczekiwania uczniów i ich rodziców¹⁹.

---

¹⁹ Bednarska M., *Feminizacja zawodu*, „Edukacja i dialog. Czasopismo liderów”, luty 2009, http://www.nnz.gwsh.pl/pliki/EiD_luty_2009_Feminizacja_zawodu.pdf [data dostępu: 18.01.2011].

Kolejną przyczyną dążenia do zwiększania obecności mężczyzn w szkole jest feminizacja środowiska domowego uczniów. Często uczniowie wychowują się w rodzinach niepełnych, w skład których wchodzi matka, babcie i inne kobiety (siostry, ciotki), wobec czego młodemu człowiekowi brakuje męskiego wzorca oraz autorytetu. Dlatego pojawia się dążenie do tego, aby szkoła rekompensowała ten brak poprzez obcowanie uczniów z nauczycielem-mężczyzną.

Wobec powyższego chęć zatrudniania mężczyzn w zawodzie nauczyciela wydaje się być uzasadniona. Ale nie może to dziać się kosztem kobiet, tylko i wyłącznie dlatego, że są kobietami. Chyba każdy z nas wolałby, aby jego córkę lub syna uczył dobry nauczyciel, a nie nauczyciel zatrudniony z uwagi na płeć. Dlatego wszystkie osoby związane ze szkolnictwem: rodzice, nauczyciele, dyrektorzy szkół, pracownicy kuratorium, powinni zwracać uwagę na wszelkie przejawy dyskryminacji nauczyciela ze względu na płeć i dążyć do likwidacji lub minimalizacji tego zjawiska.

4. Współpraca nauczyciela wychowania fizycznego z innymi podmiotami

Każdy nauczyciel w pracy z uczniami napotyka różne utrudnienia i problemy. Niekiedy problemem jest sam uczeń: jego niskie możliwości, niechęć do nauki, krnąbrne zachowanie, innym razem problemy leżą poza jego osobą, np. schorzenia przewlekłe, trudna sytuacja w domu, brak akceptacji wśród rówieśników. Nauczyciel powinien starać się dostrzegać wszelkie problemy i podejmować próby ich rozwiązania. W przytoczonym wcześniej zdaniu zostało użyte sformułowanie „starać się”, bowiem nauczyciel fizycznie nie ma możliwości dostrzeżenia każdego problemu u każdego ucznia, jeżeli w klasie jest około 30 osób. Na pewno jednak nauczycielowi nie wolno lekceważyć problemów, które już zostały przez niego zauważone, choć nieraz tak byłoby przecież wygodniej, np.

---

wstawić nieodpowiednią ocenę z zachowania za brak lub niewłaściwy strój do ćwiczeń, zamiast zainteresować się, dlaczego tak się dzieje, bo być może uczeń nie ma środków finansowych na odpowiedni strój. Posiadanie wiedzy o problemie nie oznacza, że sam nauczyciel musi go rozwiązać. Powinien on szukać wsparcia u innych osób, a kiedy uzna, że rozwiązanie problemu przekracza jego kompetencje, może go przekazać innym osobom lub podmiotom posiadającym odpowiednie kwalifikacje, np. poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Współpraca nauczyciela z innymi osobami nie musi ograniczać się jedynie do rozwiązywania problemów. Może mieć ona również pozytywny wydźwięk w postaci np. poprawy warunków pracy, zastosowania nowych rozwiązań sytuacji, prowadzenia ucznia z wybitnymi zdolnościami, ułatwiania uczniom podejmowania pewnych działań jak start w olimpiadzie. Jednak najczęściej chęć kontaktu z inną osobą również odpowiedzialną za edukację i wychowanie ucznia rodzi się w nauczycielu, kiedy napotyka on sytuacje trudne w pracy z uczniem. Zobaczmy teraz, z kim i w jakich sytuacjach nauczyciel może podjąć współpracę:

- Inni nauczyciele – zachowanie się ucznia, wszystkie tematy związane z nauką: możliwości ucznia, jego osiągnięcia, szczególne zdolności ucznia itp.;
- Pielęgniarka szkolna/lekarz – stan zdrowia ucznia: występowanie wad, schorzeń przewlekłych, chwilowych niedyspozycji;
- Pedagog szkolny – trudności w nauce, problemy z zachowaniem, problemy natury osobistej i rodzinnej ucznia;
- Poradnia psychologiczno-pedagogiczna – problemy w nauce (np. diagnozowanie dysleksji) i zachowaniu (diagnozowanie nadpobudliwości psychoruchowej), problemy osobiste ucznia (np. depresja) oraz rodzinne (np. trudne relacje z rodzicami), a także po części zdrowotne (np. nikotynizm, alkohol, narkotyki);
- Prawni opiekunowie – wszystkie problemy, które dotyczą ucznia.

4.1. Współpraca z innymi nauczycielami

Pierwszą i najbliższą fizycznie i mentalnie grupą, z którą powinien współpracować nauczyciel wychowania fizycznego, są inni nauczyciele uczący ucznia, a przede wszystkim jego wychowawca. Każdy zauważony problem lub powstała sytuację nauczyciel powinien omawiać na bieżąco. Rozmowa powinna mieć charakter rzeczowy, tzn. nauczyciel musi trzymać się faktów; powinna też zostać przeprowadzona w spokojnej, przyjacielskiej atmosferze.

Niestety często bywa tak, że uczniowie sprawni fizycznie, wysportowani, mający wysokie oceny z zajęć wychowania fizycznego, „kuleją” z pozostałych przedmiotów, takich jak: język polski, matematyka itp. Słabe oceny mogą wynikać z braku rzeczywistych zdolności ucznia do tych przedmiotów lub z braku chęci do siedzenia nad książkami, kiedy można pobiegać po boisku lub wykonać inne ćwiczenia natury fizycznej. Czasem zdarza się tak, że nauczyciel WF-u (najczęściej wtedy, gdy uczeń bierze udział w zawodach) wciela się w rolę adwokata tego ucznia i broni go przed innymi nauczycielami. Wypraszenie lepszych ocen z przedmiotów np. po to, aby uczeń mógł wziąć udział w zawodach, nie jest dobrym rozwiązaniem. Nauczyciele WF-u oraz przedmiotów, z którymi uczeń sobie nie radzi, powinni wspólnie zastanowić się nad tym, jak mu pomóc. Przede wszystkim powinni rozpoznać źródło problemu – czy jest to brak możliwości, czy brak czasu na naukę. I w zależności od przyczyny problemów, zaproponować rozwiązanie, np. uczeń zrobi sobie dwa tygodnie przerwy w treningach, a w tym czasie nadrobi zaległości z matematyki. Jeśli trudności w nauce wynikają z niedostatecznych możliwości ucznia, może on potrzebować dodatkowych zajęć wyrównawczych. W tym przypadku trzeba zadbać o to, aby zajęcia te nie kolidowały z treningami.

Z podobną sytuacją mamy do czynienia, gdy pracujemy z uczniem szczególnie zdolnym. Uczeń wykazuje zdolności w kierunku konkretnej dyscypliny sportowej i nauczyciel widzi w nim dobry materiał na zawodowego sportowca. Osoba taka dobrze radzi sobie z nauką w zakresie innych przedmiotów,

ale przygotowanie do zawodów i sam udział w nich obciążają ją psychicznie i czasowo. Także tu powinno dojść do porozumienia między nauczycielem wychowania fizycznego prowadzącym ucznia a innymi nauczycielami. W przypadku, kiedy uczeń ma już na swoim koncie pewne sukcesy sportowe, nauczyciel wychowania fizycznego powinien zwrócić się z prośbą do wychowawcy ucznia, aby ten wystąpił z wnioskiem do dyrektora szkoły o przyznanie uczniowi stypendium za osiągnięcia sportowe: „Szkoła może udzielać stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe” (**art. 90g Ustawy o systemie oświaty**). „Stypendium za osiągnięcia sportowe może być przyznane uczniowi, który uzyskał wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu co najmniej międzyszkolnym”. „Stypendium za osiągnięcia sportowe nie udziela się uczniom klas I–III szkoły podstawowej”. Wniosek o przyznanie stypendium składa wychowawca klasy do komisji stypendialnej powołanej przez dyrektora szkoły. „Uczniowi, który uzyskał wysokie wyniki we współzawodnictwie sportowym na szczeblu krajowym lub międzynarodowym” (**art. 90i**) może być przyznane „stypendium ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania”, które „przyznaje minister właściwy do spraw oświaty i wychowania”.

Odwrotną sytuację mamy wtedy, gdy dobry lub nawet zdolny w zakresie innych przedmiotów uczeń nie radzi sobie z zajęciami fizycznymi. Nauczyciel WF-u powinien przeprowadzić wywiad na temat ucznia wśród innych uczących go nauczycieli, aby lepiej go poznać i zdecydować, czy wymagania, które wobec niego stosuje są adekwatne, czy też należy je zmienić. W końcu świat potrzebuje nie tylko sportowców, ale również chemików, muzyków, lekarzy.

Osobą, z którą przede wszystkim powinien współpracować nauczyciel, jest wychowawca klasy. Wychowawca powinien najlepiej ze wszystkich innych nauczycieli znać uczniów ze swojej klasy, orientować się w ich sytuacji szkolnej, a także domowej. Ponadto wychowawca ma regularny kontakt z rodzicami np. w czasie wywiadówek, więc wszelkie sprawy wymagające omówienia z prawnymi opiekunami ucznia najlepiej jest zostawić jemu. Co więcej, problem, który zauważy

nauczyciel, może być już rozpoznany wcześniej przez wychowawcę i trwają prace nad jego rozwiązaniem. Nie ma potrzeby, aby inny nauczyciel na nowo rozpoznawał i rozwiązywał sprawę.

4.2. Współpraca z pielęgniarką szkolną oraz lekarzem

Lekcje wychowania fizycznego to w dużej mierze wysiłek fizyczny, obciążanie różnych partii ciała, kontakt fizyczny z innym uczniem oraz ćwiczenia wymagające zachowania koordynacji wzrokowo-ruchowej i równowagi. Dlatego istotnym punktem w kwestii brania udziału w zajęciach jest stan zdrowia ucznia. Wyróżnimy tutaj trzy kategorie problemów zdrowotnych:

- chwilowa niedyspozycja ucznia,
- wady postawy,
- choroby przewlekłe.

Powody, dla których uczeń nie może chwilowo brać udziału w zajęciach wychowania fizycznego, mogą być różne, np. krwotok z nosa, ból brzucha, skurcz łydki. Oczywiście dolegliwości mogą być rzeczywiste lub symulowane, ale nauczyciel nie może nakazać uczniowi w takich przypadkach brania aktywnego udziału w zajęciach. Każdorazowo powinien w sytuacji tego typu skonsultować się z pielęgniarką szkolną lub poprosić ucznia o przyniesienie opinii pielęgniarki na piśmie, czy uczeń jest zdolny lub nie do ćwiczenia na zajęciach z WF-u.

Wady postawy to częsta przypadłość wśród współczesnych uczniów. Powinny one być rozpoznane przez lekarza w szkole i odnotowane w karcie ucznia. Skrzywienie kręgosłupa czy płaskostopie powinny być korygowane przy pomocy odpowiednich ćwiczeń. Jednocześnie należy pamiętać, że pewne ćwiczenia z zakresu wychowania fizycznego przy występowaniu tych wad nie powinny być wykonywane.

Ostatnią kategorią, która wymaga współpracy nauczyciela wychowania fizycznego ze służbą medyczną, są schorzenia przewlekłe. Schorzenia te stwarzają

uczniom różne ograniczenia w aktywnym uczestnictwie na zajęciach. Zadaniem nauczyciela jest poznać te ograniczenia w takim stopniu, aby móc dostosować wymagania do konkretnego ucznia. Fachową pomoc w tym zakresie nauczyciel może uzyskać od szkolnej pielęgniarki i lekarza. Ponadto osoby te udzielą nauczycielowi wskazówek, co robić w przypadku pojawienia się zagrażających życiu i zdrowiu ucznia oznak choroby, np. ataku duszności u ucznia z astmą oskrzelową.

4.3. Współpraca z pedagogiem szkolnym

Pedagog szkolny jest osobą, która ma za zadanie udzielanie profesjonalnej pomocy w postaci porad uczniom, rodzicom i nauczycielom. Jego pomoc powinna być wielokierunkowa – od problemów w nauce i zachowaniu, poprzez problemy osobiste i rodzinne ucznia, aż do edukacji prozdrowotnej (np. walka z uzależnieniami).

Nauczyciel wychowania fizycznego może zwrócić się do pedagoga o pomoc w przypadku, gdy:

- Zachowanie ucznia stwarza problemy w prowadzeniu lekcji;
- Zachowanie ucznia zagraża bezpieczeństwu, a nawet zdrowiu zarówno jego, jak i innych uczestników lekcji (zachowania agresywne, lekceważący stosunek do regulaminu korzystania z sali gimnastycznej i sprzętu sportowego);
- Nauczyciel dostrzegł na ciele ucznia niepokojące obrażenia świadczące o stosowaniu wobec ucznia przemocy (siniaki) lub autoagresji (samo-okaleczenie);
- Nauczyciel uznał, że trudności w wykonywaniu pewnych ćwiczeń wynikają z zaburzeń procesów poznawczych, np. brak koordynacji ciała;
- Nauczyciel podejrzewa istnienie złej sytuacji w domu, np. materialnej (niedowaga ucznia, brak należytej higieny ciała, niedostosowany do wymagań zajęć strój);

- Nauczyciel podejrzewa, że uczniowie palą papierosy lub biorą narkotyki;
- Nauczyciel zauważy jakiegokolwiek zmiany w zachowaniu ucznia, np. osoba do tej pory pogodna i chętnie współpracująca wycofuje się z otoczenia.

Oczywiście wszystkie z omówionych wyżej sytuacji mogą być rozpoznane przez nauczycieli innych przedmiotów, ale w niektórych przypadkach nauczyciel wychowania fizycznego ma większe szanse na dostrzeżenie problemu. Przykładem mogą być niepokojące ślady na ciele ucznia. W czasie innych zajęć uczeń może ukryć je pod odpowiednim ubraniem, zajęcia z wychowania fizycznego wymagają zaś stroju, który utrudnia maskowanie siniaków, zadrapań, nacięć. Samookaleczenia oraz przemoc fizyczna ze strony najbliższych lub kolegów jest trudnym i delikatnym problemem, warto więc przekazać go do rozwiązania specjalistom.

Inny temat, które nauczyciel wychowania fizycznego może omawiać z pedagogiem, to własna praca. Może prosić o poradę, jak zbudować pozytywne relacje z uczniami, jak odnaleźć się w pracy z uczniem trudnym i przewlekle chorym, jak rozmawiać z rodzicami uczniów, np. tymi roszczeniowymi i nadopiekuńczymi, jak radzić sobie, kiedy na zajęciach dochodzi do „niezdrowej” rywalizacji między pewnymi grupami uczniów.

Problemów do omówienia zapewne znajdzie się wiele i trudno jest je tutaj wszystkie wymienić. Nawet jeżeli pedagog nie będzie w stanie udzielić gotowej rady, może wskazać osobę, placówkę lub pozycje książkowe, które mogą być pomocą w rozwiązaniu problematycznej kwestii.

O pomoc pedagoga nauczyciel może poprosić również, gdy chce porozmawiać z rodzicami ucznia, poruszając drażliwy temat (np. wystawianie zwolnień z lekcji WF-u) oraz w prowadzeniu uczniów wybitnie zdolnych (np. przygotowanie ich do zawodów, nauka, jak uczeń powinien radzić sobie z porażkami, a także sukcesami). Pedagog może pośredniczyć również w pracy pomiędzy szkołą a poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

4.4. Współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną

W niektórych przypadkach pomoc pedagoga szkolnego wydaje się być niewystarczająca. Wtedy potrzebna jest pomoc specjalistów zatrudnionych w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Osoby tam pracujące specjalizują się w różnej tematyce (np. agresja wśród uczniów, praca z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo, jak porażkę zamienić w sukces, praca z rodziną o zaburzonych relacjach itd.) oraz dysponują różnymi narzędziami diagnostycznymi (np. diagnostyka rozwoju poszczególnych procesów poznawczych, dysleksji, nastawienia do szkoły, relacji z rówieśnikami).

W zależności od rodzaju problemu psycholog i pedagog zatrudnieni w poradni wydają opinie odnośnie możliwości psychofizycznych ucznia i zalecenia lub wskazówki do pracy z uczniem. Nauczyciel powinien uwzględnić owe wskazówki i dostosować do nich swoje wymagania wobec ucznia. Jeżeli zalecenia zawarte w opinii wydają się nauczycielowi niejasne lub ma on co do nich wątpliwości, zawsze może skontaktować się z poradnią wystawiającą opinię i poprosić o wyjaśnienie czy bardziej konkretne wskazówki.

Oprócz diagnostyki poradnia zajmuje się również prowadzeniem indywidualnych lub grupowych zajęć terapeutycznych (zaburzenia odżywiania, depresja) oraz zajęć edukacyjno-wychowawczych. Zajęcia edukacyjno-wychowawcze mają charakter grupowy i służą zwiększaniu wiedzy oraz umiejętności uczniów z różnych zakresów tematycznych, np.: komunikacji interpersonalnej, zachowań asertywnych, zdrowego stylu życia, przeciwdziałania przemocy. Nauczyciel wychowania fizycznego może włączyć się w organizację lub nawet uczestniczyć w prowadzeniu takich zajęć. Tematyka, którą mógłby się zajmować, to np. zdrowy styl życia, przeciwdziałanie i walka z uzależnieniami.

4.5. Współpraca z prawnymi opiekunami ucznia

Bez względu na to, jaki rodzaj problemu pojawi się w pracy z uczniem oraz kto będzie najbardziej kompetentną osobą, aby go rozwiązać (pielęgniarka, pedagog, psycholog), nie można w omówieniu problemu pominąć prawnych opiekunów ucznia. Rodzice mają prawo być informowani o wszystkim, co dotyczy ich dziecka, sami zaś mają obowiązek współpracować ze szkołą. To, w jaki sposób i na jakich zasadach powinna przebiegać współpraca nauczyciela z prawnymi opiekunami ucznia, określają zapisy znajdujące się w statucie szkoły.

Współpraca z rodzicami nie zawsze jest jednak rzeczą łatwą. Chociaż to na nich ciąży główny obowiązek sprawowania opieki nad dzieckiem i działanie na rzecz jego wychowania i kształcenia, niektórzy rodzice zostawiają to zadanie szkole. Nie interesują się postępami dziecka w nauce, jego zachowaniem w szkole czy tym, co robi po szkole lub czy w ogóle przychodzi do szkoły. Do takiego rodzica nauczycielowi trudno jest dotrzeć, ponieważ nie zjawia się on na wywiadówkach, nie odpowiada na indywidualne zaproszenia na rozmowę, nie chce rozmawiać przez telefon. Jediną rzeczą, którą może zrobić w tym przypadku nauczyciel, jest odwiedzenie rodzica w domu, ale wtedy także nie ma pewności, czy zechce on współpracować. Kiedy nauczyciel spotyka się z oporem ze strony rodzica, powinien o fakcie braku współpracy poinformować dyrektora szkoły. Dalsze kroki, które zostaną podjęte w rozwiązaniu tego problemu, będą zależeć od jego rodzaju. Najczęściej jednak rodzice współpracują ze szkołą, choć nie zawsze tak, jak życzyliby sobie nauczyciele. Nieraz w źle pojętym interesie własnego dziecka podejmują pewne działania lub zakazują dziecku pewnej aktywności (np. udziału w dodatkowych zajęciach sportowych). Z drugiej strony chętnie poznają wyniki, jakie osiąga ich dziecko w nauce, sposób, w jaki się zachowuje, jakie ma relacje z kolegami. Chętnie włączają się w aktywność o charakterze organizacyjnym (wycieczki, wyjścia do kina, organizacja zawodów itp.) oraz technicznym (odnowa szkoły, pielęgnacja terenów przyszkolnych).

Rodzice tak jak i uczniowie są różni, i dlatego trzeba z nimi rozmawiać w zindywidualizowany sposób. Ponadto prezentują różny poziom wykształcenia i kultury osobistej, co może w początkowych relacjach utrudniać porozumienie. Jeśli nauczyciel ma problem w relacjach z rodzicami, zawsze może poprosić o pomoc bardziej doświadczonych kolegów nauczycieli lub pedagoga szkolnego.

Podsumowując, nauczyciel wychowania fizycznego w trosce o rozwój ucznia i jego szeroko pojęte bezpieczeństwo powinien współpracować z innymi podmiotami zajmującymi się edukacją i wychowaniem. Współpraca ta powinno opierać się przede wszystkim na wymianie informacji, wspólnym poszukiwaniu rozwiązań problemu oraz wzajemnym wspieraniu się w trakcie realizacji zaplanowanych działań.

W szczególności współpraca powinna odbywać się pomiędzy nauczycielem a rodzicami (prawnymi opiekunami) ucznia oraz wychowawcą klasy, do której uczeń uczęszcza. W zależności od rodzaju „problemu” nauczyciel może podjąć współpracę z innymi podmiotami funkcjonującymi na terenie szkoły: pielęgniarka, pedagog oraz podmiotami działającymi poza szkołą – poradnia psychologiczno-pedagogiczna. Warto też pamiętać, że zadaniem nauczyciela nie jest osobiste rozwiązywanie każdego rozpoznanego problemu. Wystarczy, że nauczyciel przekaże sprawę podmiotowi, który w sposób kompetentny i profesjonalny dalej ją poprowadzi.

Zakończenie

Szkoła to środowisko pracy każdego nauczyciela. Ponieważ jest placówką podlegającą określonej komórce państwowej jaką jest ministerstwo, musi ona działać zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi. Przepisy te dotyczą również pracy nauczyciela, który powinien się z nimi zapoznać, aby w sposób należyty wypełniać swe obowiązki oraz znać swoje uprawnienia. Dodatkowo nauczyciel musi znać wszelkie dokumenty tworzone w obrębie i dla potrzeb szkoły, w której pracuje. Ich znajomość zagwarantuje mu harmonijną współpracę z innymi podmiotami szkoły oraz ukierunkuje właściwą ścieżkę jego rozwoju zawodowego.

Podstawowym zadaniem nauczyciela jest prowadzenie zajęć edukacyjnych w postaci zajęć lekcyjnych oraz dodatkowych zajęć pozalekcyjnych. Do obu typów nauczyciel powinien się solidnie przygotować, czyli zaplanować je z uwzględnieniem odpowiednich czynników. Sposób prowadzenia zajęć również powinien być przez nauczyciela przemyślany. Nauczyciel musi wiedzieć, jakie czynniki wywierają istotny wpływ na to, jak prowadzi lekcje. Ponadto jego obowiązkiem jest dokumentowanie zajęć zarówno na etapie ich planowania, jak i prowadzenia.

Szkoła to miejsce pracy nauczyciela. I jak w wielu miejscach pracy na całym świecie, również tu dochodzi do nierównego traktowania pracowników ze względu na płeć. Dodatkowo w przypadku szkoły czynnikiem sprzyjającym dyskryminacji ze względu na płeć jest feminizacja środowiska. Warto więc, aby każda osoba pracująca w szkole była świadoma, iż może spotkać się w niej ze zjawiskiem, jakim jest nierówne traktowanie nauczycieli ze względu na płeć.

Nauczyciel, wypełniając zadania w stosunku do ucznia, niejednokrotnie spotka się z sytuacją wymagającą podjęcia przez niego współpracy z innymi osobami lub instytucjami. To, z kim i w jakim zakresie nawiąże współpracę, będzie zależało od sytuacji i jej oceny dokonanej indywidualnie przez nauczyciela.

Bibliografia

1. Adamska L., *Analiza zwolnień z wychowania fizycznego*,
www.edukator.org.pl/2006/zwolnienie/zwolnienie.html
[data dostępu: 18.01.2011].
2. Bednarska M., *Feminizacja zawodu* [w:] „Edukacja i dialog” 02/2009,
www.nnz.gwsh.pl/pliki/EiD_luty_2009_Feminizacja_zawodu.pdf
[data dostępu: 22.12.2010], s.8–13.
3. Dębko E., *Higiena głosu nauczyciela*,
www.awans.net/strony/higiena/debko/debko1.htm
[data dostępu: 07.12.2010].
4. *Dziennik zajęć pozalekcyjnych*, www.iv-gim.is.net.pl/source/dziennik.doc
[data dostępu: 15.12.2010].
einsteinpce.strefa.pl/.../DZIENNIK_ZAJEC_POZALEKCYJNYCHPOZASZKOLNYCH.doc
5. Hubicz K., *Nie zwalnij dziecka z lekcji WF*,
www.dlarodzinki.pl/arttykul/czytaj/nie-zwalniaj-dziecka-z-z-lekcji-wf,1574/
[data dostępu: 14.12.2010]
6. Karta Nauczyciela,
hwww.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2
[data dostępu: 03.12.2010].
7. Klamra T., *Program własny sportowych zajęć pozalekcyjnych*,
www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU4418 [data dostępu: 16.12.2010].
8. *Konstruowanie programów autorskich*, literka.pl/article/show/id/33940
[data dostępu: 13.01.2011].
9. Kopeć D., *Organizacja kształcenia uczniów przewlekle chorych*,
www.czerniejewo.org/pdf/ORGANIZACJA%20KSZTALCENIA%20UCZNIOW%20PRZEWLEKLE%20CHORYCH.pdf
[data dostępu: 15.12.2010].

10. Nowak V., *Plan rozwoju szkoły*,
www.scholaris.pl/cms/index.php/news/show_art?id=10GW723DA003DBL33212OENG&cat_id=253 [data dostępu: 18.01.2011].
11. Program profilaktyczny, zssiedlin.internetdsl.pl/prawo/profilaktykasp.doc
[data dostępu: 29.11.2010].
12. *Osobowość nauczyciela w świetle współczesnych przemian społeczno-ekonomicznych*,
www.profesor.pl/mat/na7/pokaz_material_tmp.php?plik=na7/na7_m_lacina_030711_1.php&id_m=4892 [data dostępu: 07.12.2010].
13. Prusakiewicz-Kucharska S., *Jak oddychać?*, www.easyvoice.pl/emisja-glosu/jak-oddychac.html [data dostępu: 07.12.2010].
14. Prusakiewicz-Kucharska S., *Postawa ciała a emisja głosu*,
www.easyvoice.pl/emisja-glosu/postawa-ciala-a-emisja-glosu-cz-i.html
[data dostępu: 07.12.2010].
15. Prusakiewicz-Kucharska S., *Articulacja*,
www.easyvoice.pl/emisja-glosu/articulacja.html
[data dostępu: 07.12.2010].
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli,
www.awans.net/strony/rozporzadzenie_2004.html
[data dostępu: 03.12.2010].
17. Ruszkowska B., Pasierowski M., *Program autorski sportowych zajęć pozalekcyjnych z piłki siatkowej*,
www.awans.net/strony/fizyczne/ruszkowska/ruszkowska2.html
[data dostępu: 16.12.2010].
18. Siebielec M., *Szkoła jako środowisko wychowawcze*,
Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach, <http://artis73.republika.pl>
[data dostępu: 18.01.2011].

19. Sierpc T., *Program wychowawczy szkoły i jego realizacja*,
literka.pl/3/29964/program_wychowawczy_szkoly_i_jego_realizacja
[data dostępu: 10.12.2010].
20. Targoni B., *Aktywność fizyczna dziś to zdrowie jutro*,
www.profesor.pl/publikacja,12298,Plany-rozwoju-zawodowego,Aktywnosc-fizyczna-dzis-to-zdrowie-jutro
[data dostępu: 01.12.2010].
21. Ulatowski W., *Planowanie w wychowaniu fizycznym*,
www.wychowaniefizyczne.pl/userfiles/_download/tlek_wojtek_planowanie.pdf [data dostępu: 13.12.2010].
22. Ustawa o systemie oświaty,
www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=1
[data dostępu: 03.12.2010].
23. Walczak A., *Warsztat pracy nauczyciela wychowania fizycznego*,
www.edukacja.edux.pl/p-7702-warsztat-pracy-nauczyciela-wychowania-fizycznego.php [data dostępu: 17.12.2010].
24. Walczak-Wójcicka M., *Wypadki i urazy występujące podczas zajęć wychowania fizycznego – ich przyczyny i zapobieganie*,
<http://gim2radom.w.interia.pl/w-f5.htm> [data dostępu: 13.12.2010].
25. Wyzga D., *Osobowość nauczyciela i wychowawcy w świetle współczesnych przemian*,
ww.zssmielec2.republika.pl/pliki%20do%20pobrania/OSOBOWOscNAUCZYCIELA%20I%20WYCHOWAWCY.doc [data dostępu: 07.12.2010].

Materiały przygotowane przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.